

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ερευνητική εργασία:

**“ Μνηνεία:
Συλλογική Μνήμη και Ψυχολογία του Χώρου ”**

Διαμαντοπούλου Αναστασία - Κουσοροπλή Σπυριδούλα
επιβλέπων: Ουγγρίνης Κωνσταντίνος Αλκέτας

Χανιά, 2021-2022

“ Άνθρωπος και Ψυχολογία του Χώρου: Ερμηνεύοντας έναν τόπο μνήμης ”

Περίληψη

Η αρχιτεκτονική έχει την ικανότητα να επηρεάζει τον άνθρωπο και την ψυχολογία του, μέσω του χώρου που δημιουργεί, σε συνδυασμό με άλλα μέσα που χρησιμοποιεί ως εργαλεία. Ένα από αυτά, είναι η μνήμη, όπου χρησιμοποιείται ως «άγκυρα» σε έναν χώρο προκειμένου να δημιουργήσει συγκεκριμένα συναισθήματα και κατ'επέκτασιν να επηρεάσει το άτομο που βιώνει τον χώρο.

Η παρούσα εργασία, έχει ως αντικείμενο την μνήμη, και πως αυτή μέσω των μνημείων, καταφέρνει να επιδράσει στην ψυχολογία του χώρου. Σκοπός είναι η μελέτη διάφορων ειδών μνημείων, υπό το πρίσμα των ανθρώπων που τα επισκέπτονται.

Αναλυτικότερα, μέσω της έρευνας αυτής, θα εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις κατηγορίες των μνημείων, και ποια από αυτές καταφέρνει καλύτερα να επιτελέσει τον σκοπό της, δηλαδή να ανακαλέσει την συλλογική μνήμη και να προκαλέσει όλη τη συγκινησιακή εμπειρία που οφείλει.

Το συμπέρασμα θα προκύψει έπειτα από την ανάλυση των μνημείων μέσω ενός μηχανισμού αξιολόγησης με άξονα την μνήμη και την σύγκριση μεταξύ αυτών ανά κατηγορία, προκειμένου το αποτέλεσμα της έρευνας να είναι όσο το δυνατόν πιο συγκεκριμένα.

Περιεχόμενα

A. Εισαγωγή και Μέθοδος Έρευνας	_σελ 3
B. Ψυχολογία και Αρχιτεκτονική / Περιβάλλον	_σελ 5
Χώρος – Σώμα / Αντίληψη	
B1 Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής στην ψυχολογία του ανθρώπου	_σελ 7
Γ. Περί Μνήμης	_σελ 10
εισαγωγή	
Γ1 Από την Ατομική στη Συλλογική Μνήμη	_σελ 11
Γ2 Μνημεία	_σελ 13
Γ3. Εμπρόθετα και Μη Εμπρόθετα Μνημεία	_σελ 15
Δ. Παρουσίαση Μηχανισμού αξιολόγησης μέσω Social Media	_σελ 17
E. Παραδείγματα Εμπρόθετων Μνημείων	
E1 Μνημείο – Μουσείο / Κτίριο	_σελ 19
E11 Εβραϊκό μουσείο Libeskind, Βερολίνο	_σελ 20
E2 Μνημείο – Αντικείμενο / Γλυπτό	_σελ 26
E21 Τα παπούτσια στον περίπατο του Δούναβη	_σελ 27
E3. Μνημείο – Δημόσιος χώρος	_σελ 29
E31 Memorial to the Murdered Jews of Europe, Berlin	_σελ 30
E32 Μνημείο 9/11, Νέα Υόρκη	_σελ 35
ΣΤ. Παραδείγματα Μη Εμπρόθετων Μνημείων	
ΣΤ1 Μνημείο – Μουσείο / Κτίριο	_σελ 41
ΣΤ11 Στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς, Πολωνία	_σελ 42
ΣΤ12 Η Οικία της Άννας Φρανκ	_σελ 47
ΣΤ2. Μνημείο – Αντικείμενο / Γλυπτό	_σελ 53
ΣΤ21 Το τείχος του Βερολίνου	_σελ 54
Z. Συμπεράσματα Αξιολόγησης	_σελ 59
Βιβλιογραφία	_σελ 63
Κατάλογος εικόνων	_σελ 65

A. Εισαγωγή

Η εργασία θα ξεκινήσει ορίζοντας κάποιες βασικές έννοιες, συσχετίζοντας την γενική έννοια της ψυχολογίας με την αρχιτεκτονική και το περιβάλλον, αναζητώντας τον ρόλο της στην ψυχολογία του ανθρώπου. Στην συνέχεια θα εισάγουμε τον ρόλο της μνήμης και πως καταφέρει αυτή να επηρεάσει το άτομο. Θα ακολουθήσει η ανάλυση των μνημείων ως «συσκευές μνήμης» και θα ορίσουμε την έννοια αυτών καθώς και τις κατηγορίες τους.

Έπειτα, μέσω ενός μηχανισμού αξιολόγησης βασισμένο στα κοινωνικά δίκτυα, θα προκύψουν συμπεράσματα για τον βαθμό επιτυχίας κάθε μνημείου, τόσο από τα σχόλια - κριτικές των επισκεπτών, όσο και από τις κοινοποιημένες φωτογραφίες και το περιεχόμενο τους στην εκάστοτε τοποθεσία.

Τέλος, θα γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, και θα προκύψουν τα τελικά συμπεράσματα για το ποια κατηγορία μνημείων καταφέρει να επηρεάσει περισσότερο την ψυχολογία των επισκεπτών.

Μέθοδος Έρευνας

Για τη συγγραφή της εργασίας και τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα και κυρίως έρευνα στο διαδίκτυο.

Στην 1η ενότητα (κεφάλαια Α-Γ), όπου περιλαμβάνονται βασικές έννοιες για την μνήμη, την ψυχολογία, τα μνημεία κλπ, ιδιαίτερα σημαντική ήταν η διαδυσκτιακή έρευνα.

Στην 2η ενότητα (κεφάλαια Δ-ΣΤ), όπου αποτελείται από την ανάλυση των παραδειγμάτων-μνημείων και την αξιολόγηση αυτών, η μέθοδος συλλογής υλικού είναι αυτή του ερωτηματολογίου καθώς και η παρατήρηση κοινοποιημένου περιεχομένου στα social media.

B. Ψυχολογία και Αρχιτεκτονική / Περιβάλλον

Χώρος - Σώμα - Αντίληψη

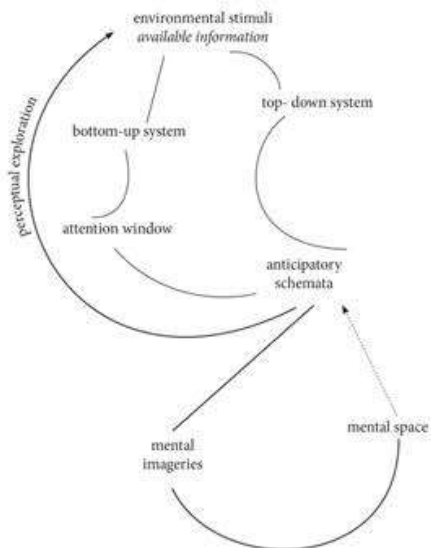
Η αρχιτεκτονική, σε όλες τις μορφές της, υλική ή άυλη, παρουσιάζεται ως μία γεωμετρία, ή ένα σύνολο σημείων στο χώρο, όπου είτε γίνεται οπτικά αντιληπτή είτε υπονοείται.

Κατά τη διάρκεια μιας αρχιτεκτονικής εμπειρίας, ο αρχιτεκτονικός χώρος και το ανθρώπινο μυαλό, αλληλεπιδρούν. Η χωρική εμπειρία είναι ένας ατέρμων διαδραστικός βρόχος όπου ο αντιληπτικός χώρος διαμορφώνεται από τη σκέψη και ο ανθρώπινος νους επηρεάζεται κατά την διάρκεια της τρέχουσας εμπειρίας.

Το υποκείμενο αισθάνεται και βιώνει τον χώρο μέσω της αισθητηριακής αντίληψης του και επιχειρεί να δημιουργήσει μία πολυδιάστατη επικοινωνία με αυτόν, χρησιμοποιώντας το σύνολο των αισθήσεων του. Με τον τρόπο αυτό, του δίνεται η δυνατότητα να αισθανθεί το γύρω περιβάλλον και να μην είναι απλά ένας αποστασιοποιημένος θεατής. Όπως υποστηρίζεται και στην θεωρία Gestalt, η αντίληψη είναι μία ενεργή αντίδραση στον κόσμο γύρω μας και όχι μία παθητική απάντηση. Δραστηριοποιούμαστε ενεργά και δημιουργούμε την δομή και δίνουμε έννοια στα ερεθίσματα που μας παρουσιάζονται. Η αντίληψη πάυει να είναι παθητική, γίνεται ενεργή.

Τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα συλλέγονται από τα διάφορα αισθητηριακά όργανα του ανθρώπινου σώματος όπως, τα μάτια, τα αυτιά, το δέρμα κλπ. Έπειτα υποβάλλονται σε διαδικασία επεξεργασίας του εγκεφάλου και στην συνέχεια αποθηκεύονται ως πληροφορίες με την μορφή εσωτερικών αναπαραστάσεων (εικόνα 1).

Δεδομένου ότι η όραση είναι ο μεγαλύτερος «δίαυλος» διεγέρσεων και πληροφοριών στο ανθρώπινο μυαλό, η οπτική αντίληψη αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις λειτουργίες του εγκεφάλου που συμβαίνει όταν βιώνουμε έναν αρχιτεκτονικό χώρο.

Ωστόσο η ακοή συμπληρώνει την όραση στην χωρική αντίληψη. Σύμφωνα με τον Juhaní Pallasmaa, η ένταση της εμπειρίας ενός χώρου διαβαθμίζεται ανάμεσα στην πολυφωνία και την ησυχία. Οι ήχοι μπορούν να διαμορφώσουν διάφορες καταστάσεις και να επηρεάσουν την εμπειρία του υποκειμένου στον χώρο. Έτσι η αντίληψη του χώρου επεκτείνεται από την ακρόαση, η οποία δημιουργεί ερεθίσματα και πληροφορίες που το οπτικό μας πεδίο αδυνατεί να συλλάβει.

Ο ήχος συμπεριλαμβάνει στην χωρική μας συναίσθηση περιοχές πίσω από το κεφάλι που δεν μπορούμε να δούμε. Βρισκόμαστε πάντα στην άκρη του οπτικού μας πεδίου και αντικρίζουμε μπροστά αποκομμένοι από αυτό το οποίο βλέπουμε, αλλά είμαστε πάντα στο κέντρο του ακουστικού.¹

Εικόνα 1 Διάγραμμα του κύκλου αντίληψης (ION Architecture 2018)

¹David Canter (1990), Ψυχολογία και Αρχιτεκτονική, Θεσσαλονίκη, University Studio Press (σελ. 51)

B1. Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής στην ψυχολογία του ανθρώπου

«Κανείς δεν μπορεί να ξεφύγει από την αρχιτεκτονική και τα αποτελέσματά της.»
Günter Hertel

Η αρχιτεκτονική επιδρά στην ψυχολογία και στην διάθεση του ατόμου όπου την βιώνει και επηρεάζει τη σκέψη, τις γνωστικές ικανότητες, την ψυχική και σωματική ευεξία και τα συναισθήματά.

Μία «κακή» αρχιτεκτονική, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, μπορεί να προωθήσει το άγχος, να ενθαρρύνει την εξάντληση, να προκαλέσει ψυχοσωματικά συμπτώματα ή και σωματική δυσφορία. Τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι άμεσα εμφανή, αλλά προκύπτουν συχνά μετά από περίοδο μηνών ή ετών. Βέβαια ισχύει και το αντίστροφο συμπέρασμα, ότι χώροι «καλής» αρχιτεκτονικής, μπορούν επίσης να προωθήσουν την ευημερία.

Για τον λόγο αυτό, τα τελευταία χρόνια, φαίνεται πως η παράμετρος «ψυχολογία» λαμβάνεται σοβαρά υπόψιν κατά την διαδικασία του σχεδιασμού. Το φως, τα υλικά, τα φυτά, οι μέθοδοι κατασκευής, η θερμοκρασία, το χρώμα, η ακουστική, είναι

παράγοντες που επιδρούν στην υγεία του ατόμου και καθιστούν το πόσο ευχάριστη ή δυσάρεστη θα είναι η εμπειρία του στον εκάστοτε χώρο.

Εάν οι αισθήσεις του διεγείρονται θετικά, αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ηρεμία και την αναζωογόνηση. Αντίθετα, εάν νιώθει άβολα στον χώρο μπορεί να αισθανθεί ανησυχία ή δυσφορία. Για παράδειγμα, τα μεγάλα ανοίγματα, που προσφέρουν τόσο τον φυσικό φωτισμό όσο και αερισμό, προσδίδουν στο χώρο τις απαραίτητες συνθήκες υγιεινής και ταυτόχρονα δημιουργούν ένα αίσθημα ευημερίας. Το φυσικό φως είναι καθοριστικό στο να παρέχει ένα ευχάριστο οπτικό περιβάλλον, συνεισφέροντας στην αίσθηση της άνεσης.

Επίσης, το κάθε χρώμα επηρεάζει με διάφορους τρόπους την ψυχική διάθεση. Η ψυχολογία του χρώματος βασίζεται στις συναισθηματικές, και μερικές φορές ακόμα και στις σωματικές επιδράσεις που δημιουργούν τα χρώματα στους ανθρώπους.

Εικόνα 2

Εικόνα 3

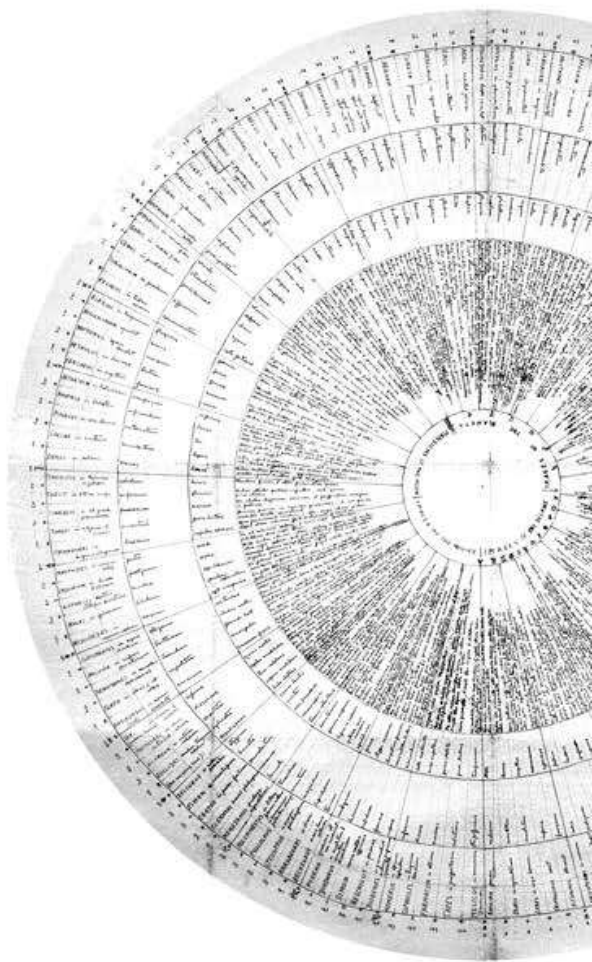
Για παράδειγμα τα ψυχρά χρώματα προκαλούν το αίσθημα γαλήνης και ελευθερίας ενώ τα θερμά ή ζεστά, δημιουργούν εντύπωση ζωντάνιας.

Αντίστοιχα η υλικότητα, είναι παράγοντας που συμβάλλει στην διαμόρφωση των συναισθημάτων. Όταν κυρίαρχο υλικό αποτελεί το ξύλο, έχει παρατηρηθεί ότι ο χώρος θεωρείται πιο «ζεστός», πιο οικείος, πιο φιλόξενος (εικόνα 2). Σε αντίθεση το σκυρόδεμα, κάνει τον χώρο πιο ψυχρό και λιγότερο προσιτό (εικόνα 3).

Εικόνα 2. Bachman Wilson House,
Frank Lloyd Wright, Arkansas

Εικόνα 3. Prinjers House,
Tadao Ando, Sri Lanka

Εικόνα 4

Γ. Περί μνήμης

εισαγωγή

«Το καταχωρημένο περιεχόμενο, οι εμπειρίες, οι γνώσεις και οι παρελθούσες καταστάσεις διασφαλίζονται και διατηρούνται από τον μηχανισμό της μνήμης»

Bergson

Η μνήμη αναδεικνύεται ως ένα επιπλέον αισθητηριακό όργανο. Εξαιτίας αυτής το σώμα μας θυμάται τους τόπους και τα γεγονότα που το έχουν επηρεάσει συσσωρεύει και διαπλέκει διαφορετικές εμπειρίες ανακαλύπτοντας συνδυαστικά νήματα, ομοιότητες και διαφορές μεταξύ βιωμένων καταστάσεων.²

Χωρίς τον μηχανισμό της μνήμης δεν θα μπορούσαμε να συγκρατήσουμε στιγμές, εικόνες, πρόσωπα και συνεπώς να δημιουργήσουμε αναμνήσεις. Ο χρόνος δεν θα είχε συνοχή και θα αποτελούνταν από μεμονωμένες στιγμές ασύνδετες και άσχετες μεταξύ τους.

Η μνήμη συνδέεται άμεσα με το πλαίσιο του χώρου και του χρόνου. Χάρη στη μνήμη αντιλαμβανόμαστε τη φυσική ροή του χρόνου και τη μετάβαση από το παρελθόν, μέσω του φίλτρου του παρόντος, στο μέλλον. Η μνήμη ανάγεται σε κριτήριο ταυτότητας, κινητοποιείται και συνεισφέρει στη δημιουργία ή στη διαφύλαξή της. Προκειμένου να διαφυλαχθεί η ταυτότητα από τη δύσκολη σχέση με το χρόνο, η μνήμη παλινδρόμει μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Δίχως αυτήν ο άνθρωπος θα στερούνταν αυτογνωσίας ταυτότητας και νοήματος ζωής.

Εικόνα 4. Memory Wheel,
Giordano Bruno /
Frances Yates

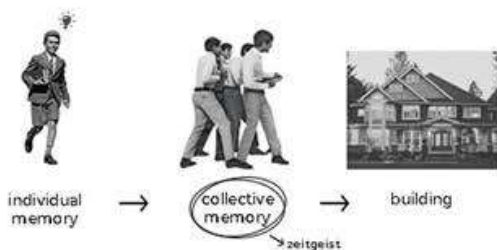
² Σταύρος Σταυρίδης (2006),
Μνήμη και Εμπειρία του Χώρου,
Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Γ1. Από την ατομική στην συλλογική μνήμη

«η μνήμη δεν περιορίζεται στην ανάμνηση απλώς και ανάκληση του παρελθόντος, αλλά περιλαμβάνει ένα πλέγμα εξωτερικών προς το άτομο σχέσεων, μορφών και αντικειμένων που στηρίζουν, εξαντικειμενικεύουν και ενσαρκώνουν το «παρελθόν».

« Η λειτουργία της ατομικής μνήμης δεν είναι δυνατή χωρίς τις λέξεις και τις ιδέες εργαλεία που δεν έχει εφεύρει το άτομο αλλά δανείζεται από το περιβάλλον του».

Halbwachs Maurice

Ο Halbwachs Maurice αποδίδει την μνήμη σε μία συλλογική οντότητα την οποία ονομάζει κοινωνία ή ομάδα. Αυτό που τονίζει είναι πως για να θυμηθεί κανείς, έχει ανάγκη τους άλλους, ενώ ταυτόχρονα οι δύο κατηγορίες μνήμης, ατομική και συλλογική, αλληλοσυμπληρώνονται χωρίς να ταυτίζονται. Κάθε άνθρωπος φέρει τις δικές του προσωπικές αναμνήσεις και σκέψεις με την πλειονότητα όμως αυτών να έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο μιας ομάδας.

Η ατομική μνήμη στηρίζεται στη συλλογική. Η συλλογική μνήμη ενδεχομένως να είναι απόρροια των ατομικών αναμνήσεων αλλά τις περισσότερες φορές δεν συγχέεται με αυτές. Η ίδια, χρησιμοποιεί τις ατομικές μνήμες ως εργαλεία για την ανάκληση αναμνήσεων με σκοπό την ανακατασκευή του παρελθόντος.

Η ατομική μνήμη αποτελεί σκοπιότητα της θεώρησης της συλλογικής μνήμης, η οποία επαναδημιουργείται στο παρόν. Έτσι, υπάρχει μια σέναση αλληλεπίδραση ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική μνήμη.

Το άτομο και η ομάδα με άξονα τη μνήμη συσχετίζουν το παρελθόν με το παρόν, ώστε να συγκροτήσουν την επιθυμητή ταυτότητα που θα χαρακτηρίσει το παρόν τους αλλά και το μέλλον τους. Η μνήμη είτε ατομική είτε συλλογική δεν είναι σταθερή και πάγια. Σύμφωνα με τον Halbwachs, η ίδια προσπαθεί να διασώσει μνήμες και γεγονότα του παρελθόντος μονάχα για να εξυπηρετήσει το παρόν και το μέλλον. Η ανάκληση στο παρελθόν, που τροφοδοτεί την τρέχουσα μνήμη, έχει ως αποτέλεσμα ένα παρελθόν, που υφίσταται διαρκώς ανακατασκευή και αναθεώρηση.

Εικόνα 5. Aldo Rossi's Collective Memory

→ town → city

Γ2. Μνημεία

Με τον όρο μνημείο αποδίδεται, οτιδήποτε εκφράζει μία ανάμνηση. Τέτοιο μπορεί να αποτελέσει ένα αντικείμενο με ιστορική αξία ή υπόβαθρο, ένα αρχιτεκτονικό έργο, μία περιοχή ή και μία ολόκληρη πόλη. Κοινό στόχο των μνημείων αποτελεί, ηθύμηση, η προσπάθεια τους να φέρουν στην επιφάνεια μία ανάμνηση, να ανακαλέσουν την συλλογική μνήμη.

Ο Pallasmaa γράφει: 'Οι αρχιτεκτονικές κατασκευές, όπως επίσης και οι αρχιτεκτονικές εικόνες και μεταφορές εξυπηρετούν ως σημαντικές «συσκευές μνήμης» με τρεις τρόπους. Αρχικά υλοποιούν και διατηρούν την διάρκεια του χρόνου κάνοντας την ορατή. Η φθορά τους αποδεικνύει το πέρασμα του χρόνου. Επιπλέον, τέτοιες κατασκευές συγκεκριμενοποιούν την ανάμνηση, εμπεριέχοντας και προβάλλοντας τις μνήμες. Τέλος, οι κατασκευές, μας εμπνέουν να αναπολούμε και να φανταζόμαστε. Κάθε κατασκευή, ως συσκευή μνήμης, εκτός από τις αναμνήσεις που φέρει, αποτελεί έναυσμα για έρευνα, σκέψη, δημιουργικότητα.

Η έννοια μνημείο μπορεί να πάρει διαφορετικές διαστάσεις ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκει. Η συνηθέστερη αντίληψη γι' αυτό, είναι πως πρόκειται για ένα μεμονωμένο κτίριο ή ερείπιο όπου διασώζεται και διατηρείται στον χρόνο.

Τα μνημεία διακρίνονται αρχικά σε δύο βασικές κατηγορίες: τα εμπρόθετα και τα μη εμπρόθετα μνημεία ή αλλιώς εσκεμμένα ή μη, αντίστοιχα. Ο διαχωρισμός αυτός εξαρτάται από το αν έχουν κατασκευαστεί ως τέτοια ή απέκτησαν μνημειακή αξία μεταγενέστερα.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, συναντώνται τρεις διαφορετικοί όροι για την περιγραφή των μνημείων: "monument", "memorial", "memory space". Στα ελληνικά, και οι τρεις αυτοί όροι μεταφράζονται ως μνημεία, ωστόσο υπάρχουν ορισμένες διαφοροποιήσεις ως προς τα χαρακτηριστικά αυτών. Ο όρος "monument" μεταφράζεται απλά ως «μνημείο» και αποτελεί την κατηγορία στην οποία υπάγονται οι άλλες δύο λέξεις. Θα λέγαμε πως είναι ο γενικότερος όρος. Με τον όρο "memorial", εννοείται το μνημείο που σχεδιάστηκε για να μνημονεύσει ένα συγκεκριμένο γεγονός ή συνήθως ιστορικό τραύμα. Τέλος, ο τρίτος όρος "memory space" δίνει έμφαση στη χωρική και αρχιτεκτονική διάσταση του μνημείου και συνήθως αφορά μνημεία που δημιουργούν δημόσιο χώρο.

Επίσης, τα μνημεία, διακρίνονται και σε άλλες κατηγορίες με βάση την μορφή τους στον χώρο που καταλαμβάνουν.

Εικόνα 6

α) Μνημείο- Μουσείο/Κτίριο

Πρόκειται για κτίρια που είτε κατασκευάστηκαν με σκοπό να αποτελούν μνημεία, είτε προϋπήρχαν και χαρακτηρίστηκαν αργότερα ως τέτοια, και αφορούν κυρίως μουσεία ή και άλλα δημόσια κτίρια. Ορισμένα στεγάζουν και παρουσιάζουν τον πολιτισμό, την ιστορία, και άλλα αποτελούν τα ίδια την μνημειακή εμπειρία, καθώς η αρχιτεκτονική τους αφηγείται την ιστορία πριν από τα εκθέματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου μουσείου αποτελεί το Εβραϊκό Μουσείο του Βερολίνου του Daniel Libeskind (1999).

β) Μνημείο – Δημόσιος Χώρος

Σε αυτού του είδους τα μνημεία, ο ίδιος ο τόπος μετατρέπεται σε μνημειακό χώρο χρησιμοποιώντας ως μέσο τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα μιας πόλης, όπου συνέβησαν σημαντικά γεγονότα της ιστορίας, διαμορφώνονται και μετατρέπονται σε ανοιχτούς δημόσιους χώρους, ώστε να θυμίζουν το εκάστοτε συμβάν.

γ) Μνημείο – Αντικείμενο/Γλυπτό

Συνήθως αυτής της μορφής μνημεία αφορούν αγάλματα και προτομές πολιτικών ηγετών και βασιλέων. Ήταν η πρώτη μορφή μνημείου που εμφανίστηκε στις πόλεις και είχε πολιτική σημασία στο δημόσιο χώρο. Το μνημείο-γλυπτό αποτελεί ένα αυτόνομο αντικείμενο στον χώρο όπου φέρει συμβολισμούς σχετικά με το γεγονός που μνημονεύει. Γίνεται έτσι σαφής και ξεκάθαρη παρουσίαση ενός γεγονότος ανακαλώντας μνήμες.

Εικόνα 6. National Holocaust Monument, Ottawa, παράδειγμα μνημείου - δημόσιου χώρου

Μνημεία της Μετα-Νεωτερικότητας.
Κλέλια Σίσκα, ερευνητική εργασία,
Πάτρα 2015

Γ3. Εμπρόθετα και Μη Εμπρόθετα Μνημεία

Τα εμπρόθετα μνημεία αποτελούν το παλαιότερο είδος μνημείου και φέρουν την αυθεντική και αρχική τους έκφραση του όρου. Είναι κατασκευάσματα, που δημιουργήθηκαν εσκεμμένα, λαμβάνοντας εξ αρχής τον χαρακτηρισμό “μνημείο”. Οτιδήποτε κρίνεται άξιο μνημόνευσης, εκφράζεται στην ύλη και επιβιώνει στο χρόνο, με σκοπό, την διαιώνιση του.

Ως εργαλείο επικοινωνίας, συμβολισμών και ιδεολογίας, το εμπρόθετο μνημείο χρησιμοποιήθηκε από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα για την επιβολή και τη χειραγώγηση της συλλογικής ταυτότητας. Αργότερα, μετά τους Παγκόσμιους Πολέμους, το εμπρόθετο μνημείο παραλαμβάνει όλες τις διεργασίες των κοινωνιών, που προσπάθησαν να διαχειριστούν τα τραύματα τους.

Έναν αιώνα μετά την προσέγγιση του Riegl, η έννοια του εμπρόθετου μνημείου διευρύνεται Πέρα από τα καλλιτεχνικά - εικαστικά (έργα τέχνης, αγάλματα) και τα περιγραφικά (επιγραφές, αναθηματικές στήλες, οβελίσκοι κτλ.), , δημιουργούνται μνημεία, που προσθέτουν άλλες διαστάσεις στην αφήγηση της μνήμης.

Εικόνα 8. Η Αψίδα του Θριάμβου, είναι ένα παράδειγμα εμπρόθετου μνημείου, ως παρακαταθήκη της δόξας των γαλλικών ένοπλων δυνάμεων, με σκοπό να διατηρήσει την συλλογική μνήμη (Παρίσι).

Εικόνα 7

Ως μη εμπρόθετο μνημείο, ο Riegl ορίζει εκείνο, που δεν κατασκευάστηκε στην εποχή του ως τέτοιο, αλλά αποκτά αξία μνημείου σε μία μεταγενέστερη εποχή. Ουσιαστικά συμπυκνώνει σε αυτή τη διατύπωση, τις θέσεις του περασμένου αιώνα, οι οποίες εκτιμούν και ενδιαφέρονται για την κληρονομιά των προηγούμενων εποχών, γιατί εμπεριέχουν ιστορική και ηλικιακή αξία. Η ιστορική αξία αποδίδεται σε οποιοδήποτε έργο είναι μοναδικό και αναντικατάστατο στην διαδικασία της χρονολογικής και εξελικτικής πορείας της ανθρώπινης δημιουργίας.

Η ηλικιακή αξία που αποδίδεται σε κάθε τι που γερνάει, χρησιμοποιεί τη φθορά και την παλαιότητα ως στοιχεία αφήγησης του παρελθόντος.

“Στην περίπτωση των εμπρόθετων μνημείων, η αναμνηστική τους αξία προσδίδεται από τον δημιουργό, ενώ εμείς είμαστε αυτοί που ορίζουμε την αξία των μη εμπρόθετων”
(Alois Riegl, 1903)

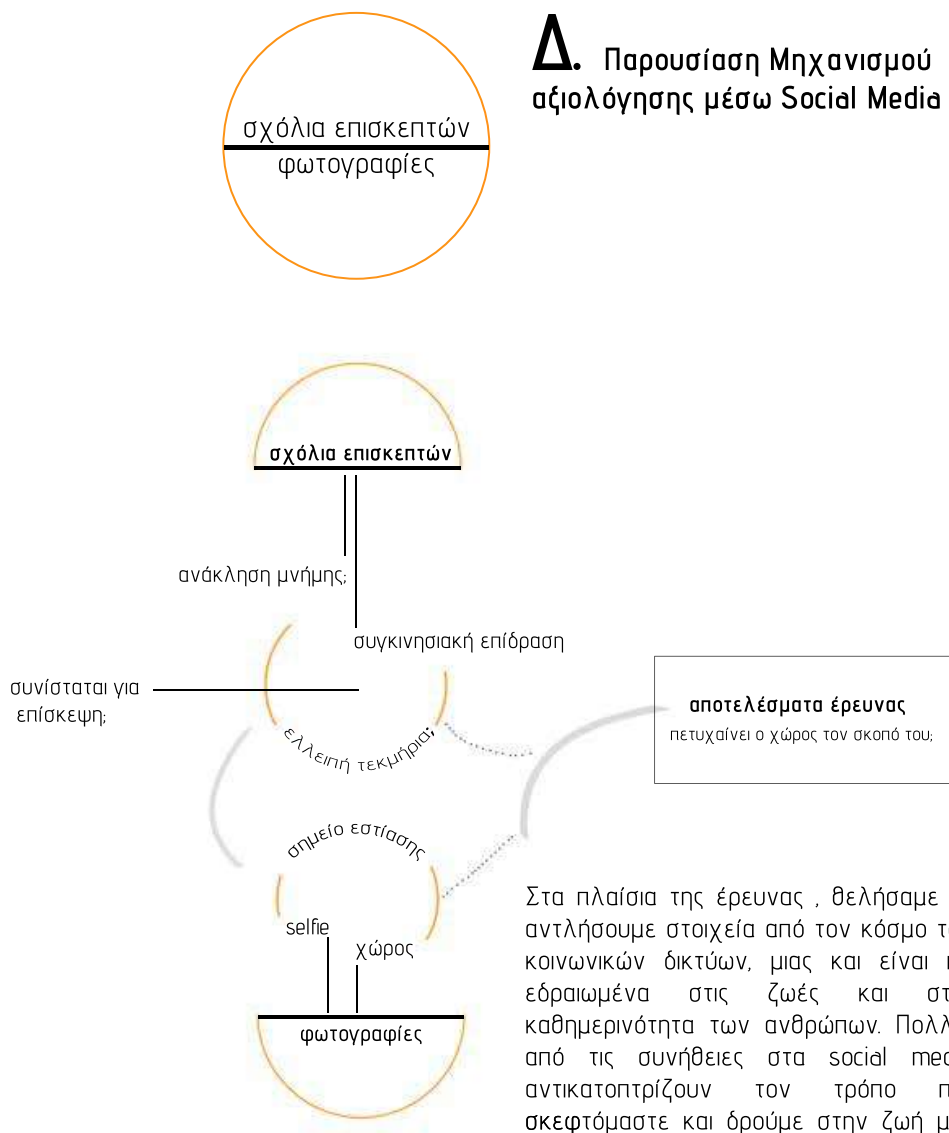
Εικόνα 8

“Η μνήμη στο χώρο πέρα από το μνημείο”,
Θ. Πανόπουλος, Μ. Παπαγγελιοπούλου,
Ζ. Τζουνίδου, Ερευνητική Εργασία, ΕΜΠ

Εικόνα 7

Το τείχος του Βερολίνου, ένα παράδειγμα μη εμπρόθετου μνημείου, καθώς επρόκειτο για ένα φυσικό σύνορο μεταξύ του Ανατολικού και Δυτικού Βερολίνου, όπου μετά την πτώση του, το 1989, αποτελεί πλέον σημάδι και σύμβολο του ιδεολογικού και πολιτικού χάσματος του ψυχρού πολέμου.

Δ. Παρουσίαση Μηχανισμού αξιολόγησης μέσω Social Media

Στα πλαίσια της έρευνας, θελήσαμε να αντλήσουμε στοιχεία από τον κόσμο των κοινωνικών δικτύων, μιας και είναι πιο εδραιωμένα στις ζωές και στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Πολλές από τις συνήθειες στα social media, αντικατοπτρίζουν τον τρόπο που σκεφτόμαστε και δρούμε στην ζωή μας. Αποτελούν μία ζωντανή αποθήκευση της μνήμης, δίνοντας μας την ευκαιρία να ανατρέξουμε σ' αυτή ανά πάσα στιγμή και να θυμηθούμε κάτι που έχει συμβεί στο παρελθόν. Ο τρόπος που αποθηκεύουμε τις μνήμες αυτές μπορεί να σημαίνει κάτι για τον τρόπο που τις έχουμε αντιληφθεί και τον βαθμό που μας έχουν επηρεάσει.

Εικόνα 9. Διάγραμμα Μηχανισμού Αξιολόγησης Μνημείων

Σε κάθε μνημείο, ο σχεδιαστής του, θέτει κάποιους στόχους και δημιουργεί ορισμένες συνθήκες επιδιώκοντας να μεταφέρει κάποιο μήνυμα ή να επηρεάσει την ψυχολογία του περιπατητή. Ωστόσο δεν είναι δεδομένο ότι καταφέρνουν τα στοιχεία αυτά να γίνουν αντιληπτά από όλους ή να τους επηρεάσουν στον ίδιο βαθμό. Σε κάθε περίπτωση χρειάζεται μία αξιολόγηση των μνημείων, μέσω των ανθρώπων που το επισκέπτονται, ώστε να φανεί κατά πόσο ο κάθε χώρος ανταπεξέρχεται στα δεδομένα που απαιτεί ένας τόπος μνήμης. Ο τρόπος αξιολόγησης που επιλέχθηκε, είναι η ερμηνεία των στοιχείων και του κοινοποιημένου περιεχομένου που υπάρχουν στα κοινωνικά δίκτυα.

Κάθε ένα από αυτά τα στοιχεία ελέγχονται μέσω ενός μηχανισμού αξιολόγησης με βάση μιας σειράς κριτηρίων. Τα κριτήρια που τέθηκαν αφορούν τις βασικές αρχές που οφείλει να έχει ένας χώρος μνήμης, για να θεωρείται ως τέτοιος. Η ανάκληση της μνήμης και η συγκινησιακή επίδραση αποτελούν βασική επιδίωξη του δημιουργού κατά τον σχεδιασμό ενός τέτοιου χώρου. Η σκέψη με την οποία φεύγει ένας επισκέπτης από έναν μνημειακό ή και μη χώρο και επιλέγει να την δημοσιεύσει, με σκοπό να ενημερώσει και να δημιουργήσει ένα “προφίλ” στο μέρος αυτό, θα μπορούσε να είναι τρόπος αξιολόγησης.

Αρχικά, έγινε έλεγχος 200 σχολίων-κριτικών για το κάθε μνημείο και την ερμηνεία αυτών δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο για την διεξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν αφορούν τον βαθμό που το μνημείο συγκίνησε ή ανακάλεσε την μνήμη του επισκέπτη, το αν τον παρότρυνε να μάθει περισσότερα για την ιστορία του και αν θα το πρότεινε σε άλλους επισκέπτες.

Οι ερωτήσεις αυτές διαφοροποιήθηκαν ανάλογα με το είδος και την μορφή του μνημείου.

Αντίστοιχα, μπορούμε να ερμηνεύσουμε τις φωτογραφίες που επιλέγει ο επισκέπτης να δημοσιεύσει από ένα μνημείο και να συμπεράνουμε από αυτές την επίδραση που μπορεί να είχε ο χώρος σε αυτόν, με βάση το περιεχόμενο τους. Για παράδειγμα, εάν επιλέγει να φωτογραφίσει και να κοινοποιήσει μία εικόνα του μνημείου ή ένα σημείο αυτού χωρίς την δική του παρουσία στο “κάδρο”, σημαίνει ότι η ατμόσφαιρα του χώρου στον οποίο βρίσκεται τον έχει συνεπάρει τόσο που δεν έχει σκεφτεί να επισημάνει την δική του ύπαρξη εκεί. Αντίθετα, η στιγμιαία λήψη μίας εικόνας “αποδεικτικού στοιχείου παρουσίας” σε έναν χώρο, συνεπάγεται την αδυναμία κατανόησης του χώρου και των μηνυμάτων που ήθελε ο δημιουργός να γίνουν αντιληπτά.

Μία άλλη παράμετρος αξιολόγησης, θα μπορούσε να είναι το σημείο που επιλέγει να φωτογραφήσει κάθε φορά. Για παράδειγμα, εάν παρατηρηθεί ότι η πλειοψηφία των φωτογραφιών σε μία τοποθεσία αφορά ένα σημείο χ, σημαίνει πως ήταν το σημείο που συγκίνησε περισσότερο και προσέλκυσε την προσοχή των επισκεπτών. Τέλος, ένα άλλο κριτήριο που ελεγχθηκε είναι το κάδρο της κάθε φωτογραφίας και του που εστιάζει σε κάθε περίπτωση.

Με τον τρόπο αυτό καταλαβαίνουμε τι ήταν αυτό που ήθελε να αποθηκεύσει ο επισκέπτης στην μνήμη του μέσω της εικόνας που φωτογραφίζει.

Αξιολόγηση Σχολίων μέσω της πλατφόρμας του Trip Advisor

παράδειγμα ερμηνείας ενός σχολίου

●●●●○

Μνημείο με πολύ μπετο!

Σεπ 2020

Το να βρεθείς μέσα σε τόνους μπετο όταν περιτριγυρίζεις από μπετο δεν το πολυκαταλαβαίνω. Το γεγονός ότι βρεθήκα μπροστά σε κάτι που εβλεπα χρόνια μόνο από το διαδύκτιο ήταν αυτό που με αγγίζει περισσότερο. Μου εξήγησε ιστορικός τέχνης ότι αυτός ο λαβυρινθος μεταφραζει την ταχύτητα με την οποία χάθηκαν ολοι οι εβραίοι-οπώς κι εσυ μια χανεσαι και μια βρισκεσαι καθώς περπατας αναμεσα απο τα μπλοκς-. Απλα η τοποθεσια στην οποία βρίσκεται ΔΕ το κάνει να ξεχωρισει. Απεραντη εκταση απο μια στεира φαντασια....γνωμη μου

- Κατάφερε να ανακαλέσει την μνήμη; [NA1 / ΜΕΤΡΙΑ / **OX1**]
- Σε συγκίνησε; [NA1 / ΜΕΤΡΙΑ / **OX1**]
- Έλλειψαν τα τεκμήρια; [**NA1** / **OX1**]
- Θα το πρότεινες; [NA1 / **OX1**]

Αξιολόγηση Φωτογραφιών μέσω της πλατφόρμας του Instagram

παράδειγμα ερμηνείας φωτογραφιών

1

2

3.

1. Εστίαση στο αντικείμενο του χώρου > **ανάγκη για τεκμήρια**
2. Φωτογραφίες τύπου selfie > **έλλειψη κατανόησης μνημειακότητας** - ερμηνεία χώρου ως σκηνικό φωτογράφισης
3. Φωτογραφίες με το σύνολο του χώρου > **ανάγκη για απθανάτιση του χώρου και της ατμόσφαιρας** - κατανόηση σε βάθος

Ε. Παραδείγματα Εμπρόθετων Μνημείων

Μνημείο – Μουσείο / Κτίριο

E1.1. Εβραϊκό μουσείο Libeskind, Βερολίνο

Το Εβραϊκό μουσείο του Daniel Libeskind στο Βερολίνο σχεδιάστηκε με απώτερο σκοπό την αναπαράσταση της βιαιότητας του 2ου Παγκοσμίου πολέμου και την αποκατάσταση της μνήμης του Εβραϊκού πολιτισμού.

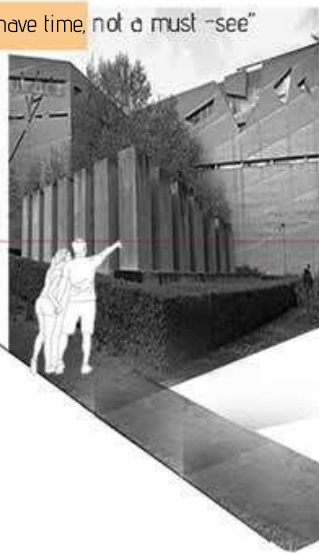
Η πρόθεση του αρχιτέκτονα ήταν η χρήση της αρχιτεκτονικής ως ένα εργαλείο μέσω του οποίου θα γίνονταν εμφανή τα αποτελέσματα και οι συνέπειες που επέφερε το Ολοκαύτωμα, καθώς και τα συναισθήματα των ανθρώπων που το βίωσαν. Επιδιώκει με τον σχεδιασμό κενών χώρων, οι περισσότεροι των οποίων καταλήγουν σε αδιέξοδα, να δημιουργήσει στον επισκέπτη το αίσθημα της απουσίας του κενού και του αόρατου. Θέλει να δώσει αρχιτεκτονική υπόσταση στο αίσθημα της απώγνωσης που βίωναν οι Εβραίοι κατά τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου πολέμου σχεδιάζοντας χώρους που αποπροσανατολίζουν. Η χρήση του φωτός σε αυτούς τους κενούς, σκοτεινούς χώρους έχει για τον αρχιτέκτονα συμβολικό ρόλο καθώς επιχειρεί να δημιουργήσει σε εκείνον που τον βιώνει το αίσθημα που είχαν οι Εβραίοι, ότι ακόμη και τις πιο σκοτεινές στιγμές όπου επικρατούσε η αίσθηση του αδιεξόδου, ένα μικρό ίχνος φωτός αποκαθιστούσε την ελπίδα.³

Ο συνδυασμός όλων αυτών των στοιχείων, το ελάχιστο φως, η έλλειψη ανοιγμάτων, το εμφανές σκυρόδεμα, στοχεύουν στη δημιουργία της αίσθησης του εγκλεισμού, του φόβου και του θανάτου. Καθιστούν μια αρχιτεκτονική του ανοίκειου, η οποία προκαλεί φρίκη και δυσφορία στον επισκέπτη χαρακτηριστικά συναισθήματα που προκαλούσαν στους κρατούμενους τα στρατόπεδα συγκέντρωσης στα οποία βασανίζονταν και δολοφονούνταν από τους Ναζί.

Κατά πόσο όμως αυτή η επέμβαση στο χώρο και η πληθώρα συμβολισμών που χρησιμοποίησε ο αρχιτέκτονας στο έργο του κατάφεραν να εντυπωσιάσουν και να δημιουργήσουν τα αντίστοιχα συναισθήματα στον επισκέπτη που το βιώνει; Κατάφερε ο αρχιτέκτονας να ανακαλέσει τη μνήμη μέσω της αρχιτεκτονικής του;

³<https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind>

"nice to see if you have time, not a must-see"

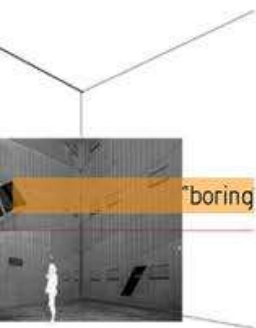
Αξιολόγηση

Σύμφωνα με την πληθώρα πληροφοριών, τόσο σχολίων όσο και φωτογραφιών, που υπάρχουν στα κοινωνικά δίκτυα μπορούμε να συμπεράνουμε τον βαθμό στον οποίο κατάφερε το μνημείο να επηρεάσει την ψυχολογία του επισκέπτη και να ανακαλέσει την μνήμη του.

Μέσω έρευνας που διεξήχθη στα κοινωνικά δίκτυα, από το σύνολο των επισκεπτών, το 77% θεωρεί ότι το μουσείο πετυχαίνει ικανοποιητικά τον σκοπό του, ενώ το 23% δηλώνει απογοητευμένο. Στην πλειοψηφία, επικρατεί η άποψη ότι το μουσείο κατάφερε να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις ενός χώρου μνήμης και να ανακαλέσει τη μνήμη του καθενός ξεχωριστά διατηρώντας την εθνική ταυτότητα των Εβραίων. Ωστόσο, αν και σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα ο ίδιος ο χώρος αποτελεί μία αφήγηση της ιστορίας, πολλοί είναι αυτοί που επισημαίνουν πως τους έλειψαν τα τεκμήρια της εποχής εκείνης και σχολιάζουν το μουσείο ως μη ενημερωτικό και ανεπαρκές.

Πιο αναλυτικά, κατάφερε να ανακαλέσει τη μνήμη στο 77% των επισκεπτών, εκ των οποίων το 45% απάντησε ναι, στην ερώτηση "κατάφερε το μουσείο να ανακαλέσει τη μνήμη σου;", ενώ το 32% μέτρια. Το υπόλοιπο ποσοστό (23%) απαντά ότι το μουσείο δεν πετυχαίνει τον σκοπό του και ότι είναι απλά ένα εντυπωσιακό κτίριο και μια ευκαιρία για τον αρχιτέκτονα να δείξει τις ικανότητές του.

Εικόνα 10. Κολλάζ σημαντικών σημείων του Εβραϊκού μουσείου.

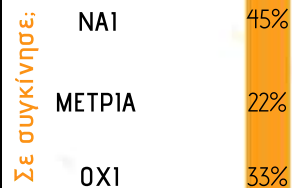
Εικόνα 10

Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι τα ποσοστά ανάκλησης της μνήμης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, διαφέρουν με εκείνα της συγκινησιακής επίδρασης καθώς παρουσιάζεται πτώση του ποσοστού από 77% σε 67%. Οι “μηχανισμοί” σχεδιασμού που χρησιμοποίησε ο αρχιτέκτονας στο κτίριο κατάφεραν να ανακαλέσουν τη μνήμη αλλά δεν κατάφεραν να επηρεάσουν την ψυχosύνθεση των επισκεπτών στον ίδιο βαθμό. Αυτό οφείλεται στο ότι σε μεγάλο ποσοστό ανθρώπων έλειψαν τα τεκμήρια - αποδείξεις της ιστορικής αυτής στιγμής, παρά την προσπάθεια του αρχιτέκτονα να “αφηγηθεί” τα συναισθήματα και το βίωμα των Εβραίων μέσω του σχεδιασμού του. Η πλειοψηφία (53%) υποστηρίζει ότι θα ήθελε περισσότερες πληροφορίες και οπτικό υλικό για την καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη κατανόηση της ιστορικής αυτής περιόδου.

Το μουσείο συνολικά μπορεί να μην επηρέασε την ψυχολογία των επισκεπτών στον επιθυμητό βαθμό, ωστόσο υπήρξε ένας χώρος που κατάφερε να κατακλύσει με συναισθήματα το μεγαλύτερο ποσοστό και να ανακαλέσει στιγμιαία τη μνήμη του.

Αυτός δεν είναι άλλος από τον συμβολικό χώρο, “fallen leaves”, με τα 10,000 σιδερένια πρόσωπα τα οποία αντιπροσωπεύουν τις ψυχές των θυμάτων του πολέμου.

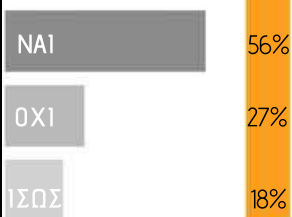
ανακάλεσε την μνήμη σου;

έλειψαν τα τεκμήρια;

θα το πρότεινες;

αποτελέσματα έρευνας

Η εικόνα του τεράστιου αριθμού θυμάτων και του αφανισμού ενός ολόκληρου πολιτισμού συγκινεί τον επισκέπτη και επηρεάζει την ψυχολογία του. Συγκεκριμένα από σχόλια επισκεπτών ο συγκεκριμένος χώρος αναφέρεται ως αυτός με τα περισσότερα συναισθήματα.

Η σημαντικότητα του χώρου αυτού αποδεικνύεται αντίστοιχα και μέσω της πλατφόρμας του Instagram καθώς παρατηρήθηκε πως ένα μεγάλο ποσοστό των φωτογραφιών που έχουν κοινοποιηθεί στην τοποθεσία αυτή αφορά τον χώρο “fallen leaves”. Συγκεκριμένα, το 41% των φωτογραφιών που έχουν αναρτηθεί αφορά τον χώρο αυτό. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι οι επισκέπτες έχουν επιλέξει να φωτογραφίσουν και να κοινοποιήσουν τον εκάστοτε χώρο (75,6%) και όχι τον εαυτό τους μέσα σε αυτόν (24,4%), υποδηλώνουν ότι οι προθέσεις του αρχιτέκτονα έγιναν αντιληπτές και κατάφερε να τους συνεπάρει και να τους δημιουργήσει τα ανάλογα συναισθήματα.

Το επόμενο σημείο του μουσείου που ξεχώρισε, όπως συμπεραίνεται από τις αναρτήσεις των επισκεπτών, είναι ο κήπος της εξορίας. Το 17,5 % των φωτογραφιών εντοπίζεται σε αυτόν τον χώρο.

Ωστόσο είναι αμφισβητήσιμο το κατά πόσο κατάφερε να δημιουργήσει τα επιθυμητά συναισθήματα στους επισκέπτες, καθώς το ποσοστό των φωτογραφιών με περιεχόμενο τον χώρο (54,3%) σε σχέση με αυτό των φωτογραφιών με περιεχόμενο τον επισκέπτη μέσα στον χώρο (45,7%) διαφέρουν ελάχιστα. Το υπόλοιπο 41,5% αφορά διάσπαρτες φωτογραφίες σε διαφορετικά σημεία του μουσείου χωρίς να πρωταγωνιστεί ένας συγκεκριμένος χώρος μέσα σε αυτές. Από το σύνολο των φωτογραφιών που ελέγχθηκαν, συμπεραίνεται πως υπερτερεί το ποσοστό εκείνων που φωτογράφισαν τον χώρο (67,5%) από εκείνων που φωτογράφισαν τον εαυτό τους μέσα σε αυτόν (32,5%) δείχνοντας τον απαιτούμενο σεβασμό.

#fallenleaves

200/200

σημεία μνημείου	fallen leaves		Κήπος της εξορίας		Άλλα	
αριθμός φωτογραφιών	82/200		34/200		83/200	
εστίαση κάδρου	χώρος	selfie	χώρος	selfie	χώρος	selfie
αριθμός φωτογραφιών	62/82	20/82	19/34	16/34	54/83	29/83
ποσοστό	41%		17,5%		41,5%	

Εικόνα 11. Αναρτήσεις φωτογραφιών σχετικές με τον χώρο του μουσείου.

Από το 67,5% των φωτογραφιών με περιεχόμενο τον χώρο, το 44,4% εστιάζει σε αντικείμενα του χώρου είτε αυτά αφορούν εκθέματα (αντικείμενα, οπτικό υλικό εποχής) είτε υλικά, όπως τα 10.000 σιδερένια πρόσωπα στην αίθουσα “fallen leaves”. Ειδικά στο συγκεκριμένο παράδειγμα, οι περισσότερες αναρτήσεις εστιάζουν στο αντικείμενο του χώρου, το οποίο στην προκειμένη περίπτωση είναι τα σιδερένια πρόσωπα, και όχι στην μνημειακή αρχιτεκτονική του κτιρίου. Συνεπώς, φαίνεται ότι ο επισκέπτης επικεντρώνεται και καταφεύγει σε σημεία που υπάρχουν είτε πραγματικά τεκμήρια της εποχής (αντικείμενα, φωτογραφικό υλικό) είτε κατασκευασμένα. Η επιλογή των επισκεπτών να φωτογραφίσουν τα αντικείμενα που εκτίθενται και όχι τον χώρο, επιβεβαιώνει την ανάγκη για περισσότερα τεκμήρια της εποχής καθώς η αφήγηση της ιστορίας μέσω της αρχιτεκτονικής δεν αρκεί.

Τα ποσοστά της έρευνας, τόσο των σχολίων όσο και των φωτογραφιών, δίνουν την εντύπωση ότι αν και το ίδιο το κτίριο σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο από τον αρχιτέκτονα ώστε να αποτελεί το ίδιο τη μνημειακή εμπειρία, δεν κατάφερε να πετύχει ολοκληρωτικά τον σκοπό του.

200/200

περιεχόμενο φωτογραφίας	χώρος		selfie
αριθμός φωτογραφιών	135/200		65/200
εστίαση κάδρου	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	
αριθμός φωτογραφιών	60/135	75/135	
ποσοστό	44,4%	55,6%	25,6 %

Μνημείο – Αντικείμενο / Γλυπτό

Εικόνα 12

Ε2.1. Τα παπούτσια στον περίπατο του Δούναβη

Τα παπούτσια στην όχθη του Δούναβη, είναι ένα μνημείο που δημιουργήθηκε τον Απρίλιο του 2005, στην Βουδαπέστη της Ουγγαρίας. Σχεδιάστηκε από τον σκηνοθέτη Can Togay, και κατασκευάστηκε από τον γλύπτη Gyula Pauel, προκειμένου να τιμήσει τους Εβραίους που εκτελέστηκαν από μέλη της ουγγρικής αστυνομίας του κόμματος Arrow Cross, κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σύμφωνα με τα ιστορικά στοιχεία, πλήθος Εβραίων είχε διαταχθεί στην άκρη του ποταμού, με σκοπό την εκτέλεση τους. Τα μπρούτζινα παπούτσια που βρίσκονται σήμερα στην θέση αυτή, συμβολίζουν τα παπούτσια των θυμάτων.

Το έργο αυτό, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μνημειακό με πολλούς διαφορετικούς τρόπους μεταξύ πολλών δημόσιων αναμνηστικών γλυπτών.

Είναι κατασκευασμένο από 60 ζεύγη παπουτσιών σε πραγματική κλίμακα γεγονός που επιδρά στην ψυχολογία του περιπατητή. Ο σχεδιασμός του, πετυχαίνει την μέγιστη μνημειακότητα, λόγω του έντονου συμβολισμού και αποτελεί ένα έργο τέχνης.⁴

Εικόνα 12. Τα παπούτσια στον Περίπατο του Δούναβη

⁴<https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=1377&context=jstae>

Σύμφωνα με τα σχόλια των ανθρώπων έπειτα από την επίσκεψη τους στο συγκεκριμένο μνημείο, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο μνημείο, καθώς είναι πολύ σημειακό και αποτελεί “στάση” στην βόλτα κατά μήκος του ποταμού Δούναβη. Επομένως είναι ένα μνημείο που μπορεί κανείς να βρεθεί εκεί, χωρίς να γνωρίζει την ύπαρξη του.

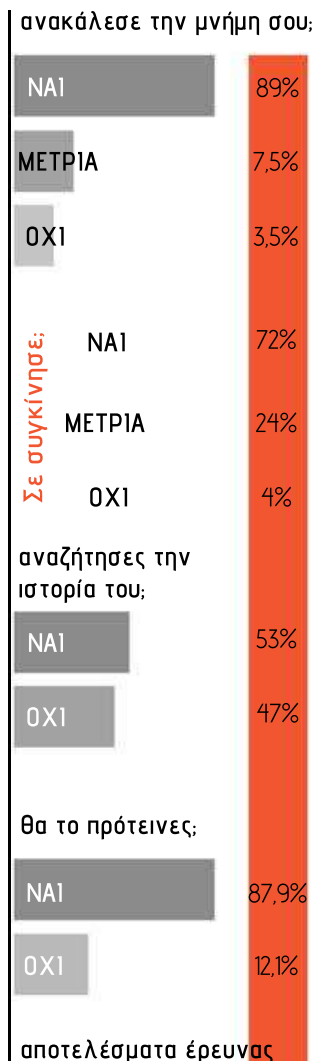
Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών δήλωσε πως κατάφερε να ανακαλέσει την μνήμη του (89%), καθώς και να τους συγκινήσει (72%). Ωστόσο δεν ήταν λίγα τα σχόλια που ανέφεραν ότι είναι ένα συγκινητικό σημείο αλλά ότι δεν το θεωρούν μνημείο ή αρκετά καθηλωτικό όπως για παράδειγμα ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης (24%).

Λόγω της μορφής του μνημείου, του γεγονότος ότι αποδίδεται σημειακά, και του ότι είναι μεμονωμένο και αυτόνομο, δεν αποτελεί, σύμφωνα με την έρευνα, ένα εντελώς πετυχημένο μνημείο. Πολλοί είναι αυτοί που δήλωσαν ότι τους προσέλκυσε να δουν τι είναι και τι συμβολίζει αλλά μέχρι να ενημερωθούν περαιτέρω μέσω αναζήτησης της ιστορίας του στο διαδύκτιο, δεν είχαν αντιληφθεί πλήρως περί τίνος πρόκειται. Σημειώθηκε επίσης πως οι πληροφορίες που παρέχονται στο σημείο δεν είναι αρκετές.

Ωστόσο θα μπορούσε κανείς να αντιπαρεταθεί και να ισχυριστεί πως αυτό το χαρακτηριστικό το καθιστά μοναδικό του προσθέτει μία διαδραστική διάσταση, καθώς αφού τραβήξει την προσοχή του επισκέπτη, του προκαλεί περιέργεια και τον ωθεί να ψάξει και να μάθει το ιστορικό υπόβαθρο.

Αρκετοί ήταν και οι επισκέπτες όπου θεώρησαν πως αν περνάς από το σημείο αυτό, αξίζει μία στάση μερικών λεπτών, για την λήψη φωτογραφιών, αλλά δεν θα το πρότειναν ως μεμονωμένο μνημείο για την αποκλειστική επίσκεψη σε αυτό.

Αξιολόγηση

Εικόνα 13. Τα παπούτσια στον Περίπατο του Δούναβη

Συμπεραίνεται, πως είναι ένα μνημείο όπου συμπληρώνει μία καθορισμένη πορεία-βόλτα στην πόλη της Βουδαπέστης, και ο τρόπος με τον οποίο έχει σχεδιαστεί και υλοποιηθεί είναι ικανός να προσελκύσει επισκέπτες και να ανακαλέσει την συλλογική μνήμη σχετικά με τις μαζικές εκτελέσεις του εβραϊκού πληθυσμού.

Όσον αφορά τις φωτογραφίες, που έχουν κοινοποιηθεί στο μνημειακό αυτό χώρο, το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά φωτογραφίες που απεικονίζουν τον χώρο και τα αντικείμενα αυτού (82%), ενώ το μικρότερο ποσοστό αφορά φωτογραφίες που εμπεριέχουν τους επισκέπτες (18%). Συμπεραίνεται λοιπόν πως ο χώρος καταφέρνει να συνεπάρει τους επισκέπτες ώστε να θέλουν να αποθανατίσουν το τοπίο που δημιουργείται. Από τις φωτογραφίες που αφορούν τον χώρο, το μεγαλύτερο ποσοστό εστιάζει στο αντικείμενο του μνημείου, δηλαδή τα μεταλλικά παπουτσάκια (53,6%). Ωστόσο, οι φωτογραφίες που εστιάζουν στον γενικό χώρο συμπεριλαμβανομένου το αντικείμενο αποτελούν επίσης ένα μεγάλο ποσοστό (46,4%). Φαίνεται λοιπόν, πως στο συγκεκριμένο μνημείο, τα αντικείμενα έχουν ενταχθεί πλήρως με το τοπίο και αλληλοεπιδρούν, με αποτέλεσμα ο επισκέπτης να τα αντιμετωπίζει ως ένα σύνολο, τις περισσότερες φορές.

200/200

περιεχόμενο φωτογραφίας	χώρος		selfie
αριθμός φωτογραφιών	164/200		36/200
εστίαση κάδρου	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	
αριθμός φωτογραφιών	88/164	76/164	
ποσοστό	53,6%	46,4%	18%

Μνημείο – Δημόσιος χώρος

Εικόνα 14

E3.1. Το μνημείο του Ολοκαυτώματος, Βερολίνο

Το μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο, αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους αστικούς συντελεστές της γερμανικής πρωτεύουσας. Η ιδέα για ένα μνημείο των θυμάτων του Ολοκαυτώματος συνελήφθη για πρώτη φορά ήδη από τη δεκαετία του '80 και μετατράπηκε σύντομα σε θέμα εθνικής σημασίας.⁵ Έπειτα από πολλές διαμάχες, οι οποίες διήρκησαν χρόνια, η Γερμανική Βουλή υπερψήφισε τη δημιουργία του εθνικού μνημείου μόλις τον Ιούνιο του 1999 για ένα οικόπεδο 5 στρεμμάτων, στρατηγικά επιλεγμένο μιας και βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο του Βερολίνου, μεταξύ των εθνικής σημασίας Bradenburger Tor, Reichstag και Potsdamer Platz. Ο σχεδιασμός του ανατέθηκε στον Αμερικανό αρχιτέκτονα Peter Eisenman.⁶

Το έργο αυτό, σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα υποδηλώνει την αστάθεια που μπορεί να ενυπάρχει σε ένα φαινομενικά ορθολογικό και πειθαρχημένο σύστημα. Το σύστημα αυτό, μεγαλώνοντας υπερβολικά και μη αναλογικά με τον αρχικό σκοπό του, καταλήγει να χάνει την επαφή του με το ανθρώπινο στοιχείο. Τότε το σύστημα εμφανίζει σημάδια χάους και ταραχής, αποδεικνύοντας τη βέβαιη αποτυχία κάθε κλειστού και απόλυτου συστήματος.

Εικόνα 14. Το μνημείο του Ολοκαυτώματος

⁵ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-ΝΕΟΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ - Σχεδιάζοντας ταυτότητες στο δημόσιο χώρο. [ερευνητική εργασία]

⁶https://en.wikipedia.org/wiki/Memorial_to_the_Murdered_Jews_of_Europe

Η αναπαράσταση αυτού του ορθολογικού συστήματος γίνεται με τη σύνθεση 2711 μπετονένιων στηλών (stalae), βάσης 2,375 επί 0,95 μέτρων, πάνω σε αυστηρό κάναβο οι αποστάσεις μεταξύ των οποίων είναι 95 εκατοστά επιτρέποντας μόνο την ατομική διέλευση ανάμεσά τους. Το ύψος των στηλών διαφοροποιείται και κυμαίνεται από μηδέν έως 4 μέτρα. Κάθε στήλη είναι μοναδική. Η διαφοροποίηση των υψών καθορίζει την τελική εικόνα του μνημείου. Οι υπομετρικές διακυμάνσεις στο έδαφος δίνουν την αίσθηση της ολίσθησης και δημιουργούν αόριστους χώρους. Οι χώροι αυτοί σε συνδυασμό με το επιβλητικό μέγεθος των στηλών, στενεύουν και βαθαίνουν παρέχοντας στον επισκέπτη μια πολύπλευρη ατομική εμπειρία. Οι αστάθειες που εντοπίζονται τόσο στην τοπογραφία του σημείου αυτού, όσο και στο πάνω επίπεδο των στηλών από σκυρόδεμα δημιουργούν μια αντιληπτική και εννοιολογική διάσταση. Δημιουργείται ένας τόπος απώλειας και στοχασμού, στοιχεία της μνήμης. Η διάρκεια της εμπειρίας του επισκέπτη δεν δίνει περαιτέρω κατανόηση, καθώς όπως και η κατανόηση του Ολοκαυτώματος, είναι αδύνατη.⁷

Ο Eisenmann μιλώντας για το Ολοκαύτωμα, εξηγεί πως ένα τόσο φρικτό γεγονός πρέπει να μνημονεύεται μέσα από ένα είδος ζωντανής μνήμης όπου το παρελθόν να βρίσκεται ενεργό μέσα στο παρόν.⁵ Για το λόγο αυτό στο έργο του επιχειρεί να δημιουργήσει ένα νέο είδος μνήμης, στηριζόμενο στην ανθρώπινη εμπειρία. Για να εξηγήσει τη σημασία της εμπειρίας ο Eisenmann αναφέρεται στον τρόπο αντίληψης του παραδοσιακού μνημείου, η οποία βασίζεται στους συμβολισμούς της μορφής του.

Εικόνα 15

Εικόνα 15. Μακέτα κεντρικής ιδέας του Μουσείου

⁷<https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005>
5.82 Eisenman, Feints, σελ. 152

Αξιολόγηση

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, μέσω του μηχανισμού αξιολόγησης που δημιουργήθηκε, το 82,6% των επισκεπτών υποστηρίζει ότι καταφέρνει να ανακαλέσει τη μνήμη του, ενώ το υπόλοιπο 17,4% χαρακτηρίζει το μνημείο αδιάφορο. Χαρακτηρίζεται συγκεκριμένα από αρκετούς ως ένα από τα πιο συγκλονιστικά και επιβλητικά μνημεία του δημοσίου χώρου. Παρόλα αυτά, αν και η πλειοψηφία αναγνωρίζει την ιστορική σημασία του συγκεκριμένου μνημείου, τα ποσοστά συγκινησιακής επίδρασης παρουσιάζουν πτώση. Συγκεκριμένα, το 70,6% των επισκεπτών δηλώνει ότι η αλληλεπίδρασή του με τον χώρο του προκάλεσε συγκίνηση. Το ποσοστό αυτό υποστηρίζει πως πρόκειται για ένα μνημείο που συγκινεί και αποδίδει σωστά τα συναισθήματα που θέλει να μεταφέρει ως ένας τόπος μνήμης. Η πτώση που σημειώνεται σε σχέση με το ποσοστό ανάκλησης της μνήμης, οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι επισκέπτες παρόλο που αντιλαμβάνονται το εύρος της σημασίας και την ιστορία αυτού του χώρου, ο τρόπος σύνθεσης αυτού δεν κατάφερε να αποδώσει στο 100% τα συναισθήματα και της αίσθηση που στόχευε. “Μπορεί ο λόγος για τον οποίο δημιουργήθηκε να χρήζει σεβασμού και συγκίνησης, ωστόσο το ίδιο το μνημείο είναι αμφιλεγόμενης αισθητικής, και προσωπικά το θεωρώ αισθητικά αδιάφορο” αναφέρει χαρακτηριστικά ένας επισκέπτης. Αρκετά είναι επίσης τα σχόλια που επισημαίνουν πως δεν γίνεται κατανοητός ο συμβολισμός που χρησιμοποιήθηκε και ότι θα χρειαζόταν πιθανόν κάποια επιπλέον πληροφόρηση στον χώρο.

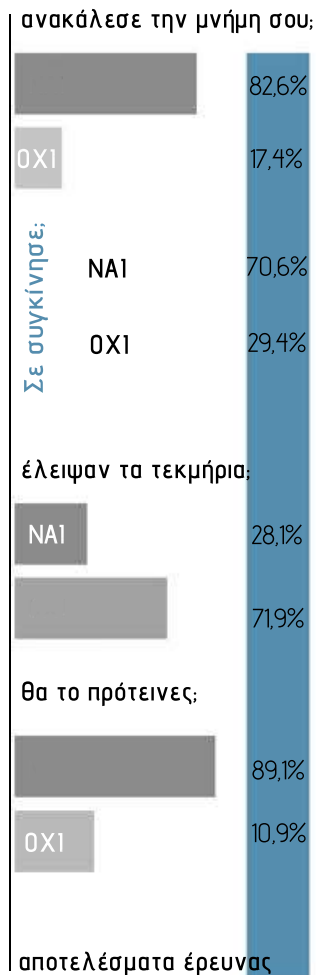
Παρότι οι απόψεις δίστανται σχετικά με το αν ο χώρος οφείλει την επιτυχία του σε μεγάλο βαθμό στην ιστορία την οποία αναπαριστά, ή στο αν τελικά αποτελεί επιτυχημένη περίπτωση μνημειακού χώρου,

το ποσοστό που προτείνει επίσκεψη έχει θετικό πρόσημο και ανέρχεται στο 89%.

Αυτό σύμφωνα με τα σχόλια οφείλεται κατά το ήμισυ στην πλεονεκτική θέση που βρίσκεται το μνημείο, καθώς τοποθετείται στο κέντρο της πόλης. Επομένως ακόμα και οι επισκέπτες που δεν θεώρησαν το μνημείο ως κάτι ιδιαίτερο προτείνουν ένα “πέρασμα” καθώς βρίσκεται τυχαία στον δρόμο του περιπατητή. “Καλό μνημείο (τίποτα το τρομερό βασικά). Είναι σε κεντρικότατο σημείο οπότε μια βόλτα εκεί είναι αρκετή. Δεν ξοδεύεις πολύ ώρα για να το δεις όλο”, “Εκτός από την ιστορία που κρύβει το Μνημείο του Ολοκαυτώματος, δεν είναι τίποτα άλλο από μπετό. Αλλά αφού είναι πολύ κοντά στην Πύλη του Βραδεμβούργου, δεν χάνετε τίποτα να περάσετε μια βόλτα” αναφέρουν επισκέπτες του μνημείου.

Όσον αφορά το ποσοστό των κοινοποιημένων φωτογραφιών στα κοινωνικά δίκτυα, η πλειοψηφία (60,5%) αφορά φωτογραφίες με περιεχόμενο τον χώρο γεγονός που υποδηλώνει τον σεβασμό ως προς το μνημείο καθώς δεν αποτελεί ένα σκηνικό φωτογράφισης αλλά έναν χώρο ιστορικής σημασίας και συλλογικής μνήμης. Ωστόσο και το ποσοστό φωτογραφιών selfie (39,5) δεν είναι αμελητέο και σε συνδυασμό με ορισμένα σχόλια (“Εντυπωσιακό μνημείο που σου κινεί έντονα την περιέργεια να το εξερευνήσεις. Απίστευτο σκηνικό για φωτογραφίες”) υποδηλώνει μία έλλειψη κατανόησης της ιστορικής σημασίας αυτού του χώρου από ένα σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών.

Συμπερασματικά, το μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο παράδειγμα μνημειακού χώρου.

Εικόνα 16

Παρόλο το εύρος της ιστορικής του σημασίας, σύμφωνα με τις αναρτήσεις στα κοινωνικά δίκτυα, δεν καταφέρνει, τουλάχιστον συναισθηματικά, να επηρεάσει τον επισκέπτη στον μέγιστο βαθμό

Συμπερασματικά, το μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο παράδειγμα μνημειακού χώρου. Παρόλο το εύρος της ιστορικής του σημασίας, σύμφωνα με τις αναρτήσεις στα κοινωνικά δίκτυα, δεν καταφέρνει, τουλάχιστον συναισθηματικά, να επηρεάσει τον επισκέπτη στον μέγιστο βαθμό

200/200

περιεχόμενο φωτογραφίας	χώρος	selfie
αριθμός φωτογραφιών	121/200	79/200
ποσοστό	60,5%	39,5%

E3.2. 9/11 Memorial, New York, Michael Arad

NO DAY SHALL ERASE YOU FROM THE MEMORY OF TIME
Vigil

Πρόκειται για το εθνικό μνημείο της 11ης Σεπτεμβρίου στο σημείο όπου βρίσκονταν οι δίδυμοι πύργοι. Καταλαμβάνει οκτώ από τα δεκαέξι στρέμματα του χώρου. Οι δύο πανομοιότυπες πισίνες, κάθε μία από 192 πόδια, επενδύμενες με γρανίτη, πλαισιώνουν τα ίχνη του World Trade Center και αποτελούν έναν ολοκληρωμένο δημόσιο χώρο που προωθεί τον προβληματισμό μέσα στην πόλη.

Στόχος του αρχιτέκτονα ήταν να δημιουργήσει ένα μνημείο όπου θα γίνεται αντιληπτό από τους περαστικούς και θα αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πόλης.

Βασικό στοιχείο της σύνθεσης του αρχιτέκτονα, αποτελούν οι δύο πισίνες στα ίχνη των κτιρίων τις οποίες χαρακτηρίζει ως “ορατές απουσίες”.

Επιλέγει να διατηρήσει τα ίχνη της βάσης των κτιρίων και την κλίμακα αυτών, υποβαθμίζοντας το έδαφος, ενισχύοντας έτσι την αίσθηση του κενού και της απουσίας.

Εισάγει στον σχεδιασμό του το στοιχείο του νερού όπου ρέει για περίπου 40 μέτρα και έπειτα εξαφανίζεται στο κεντρικό κενό. Αν και ρέει ασταμάτητα, το κενό δεν θα γεμίσει ποτέ, συμβολίζοντας το ‘μη αναστρέψιμο’. Ο ήχος του νερού καλύπτει και απορροφά τους θορύβους της πόλης δημιουργώντας ένα μέρος ηρεμίας και στοχασμού. Καταφέρνει να αποσπάσει την προσοχή του επισκέπτη και να υπερισχύσει στο αστικό περιβάλλον χωρίς όμως να δημιουργεί όρια.

Εικόνα 17

Εικόνα 18

Πάνω από 400 δέντρα (λευκές βελανιδιές) γεμίζουν την πλατεία του Μνημείου γύρω από τις πισίνες. Αυτό το ανθεκτικό είδος δέντρου είναι εγγενές στις περιοχές και των τριών περιοχών συντριβής της 9/11. Τα δέντρα αυτά προκαλούν την θύμηση και των άλλων αντίστοιχων επιθέσεων την μέρα αυτή.

Εικόνα 17. Το μνημείο σε σχέση με την πόλη
Εικόνα 18. Birdeye view του μνημείου.

Σύμφωνα με την πληθώρα πληροφοριών, τόσο σχολίων όσο και φωτογραφιών, που υπάρχουν στα κοινωνικά δίκτυα μπορούμε να συμπεράνουμε τον βαθμό στον οποίο κατάφερε το μνημείο να επηρεάσει την ψυχολογία του επισκέπτη και να ανακαλέσει την μνήμη του.

Μέσω έρευνας που διεξήχθη στα κοινωνικά δίκτυα, και πιο συγκεκριμένα σε πλατφόρμες κριτικής τους μνημείου, αντλούνται τα εξής συμπεράσματα: Ένα μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών (98,5%), δήλωσε πως το μνημείο κατάφερε να ανακαλέσει μνήμες και να προκαλέσει συγκίνηση (92%), στοιχεία που αποδεικνύουν πως ο σκοπός του μνημείου, και κατ' επέκτασιν του αρχιτέκτονα, επιτεύχθηκε. Επίσης, σχεδόν όλοι οι επισκέπτες (97%), δήλωσαν πως θα πρότειναν το μνημείο αυτό, ως ένα μνημείο που πρέπει να επισκεφθεί ο καθένας. Τέλος, οι περισσότεροι (96%), δήλωσαν πως οι πληροφορίες που παρέχει ο χώρος σχετικά με το γεγονός που αναφέρεται, οι συμβολισμοί που “κρύβει” καθώς και η ατμόσφαιρα που δημιουργεί, ήταν αρκετά για να επηρεάσουν την ψυχολογία τους, χωρίς να ζητούνται επιπλέον τεκμήρια.

Γίνεται σαφές, πως πρόκειται για ένα επιτυχημένο μνημείο, καθώς καταφέρνει, μέσω της αρχιτεκτονικής του, των υλικών, των συμβολισμών και των αντικειμένων που περιλαμβάνει, να υπενθυμίσει ένα γεγονός και να επηρεάσει την ψυχολογία του επισκέπτη κατάλληλα. Συμπεραίνεται επομένως, πως η αρχιτεκτονική, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία, μπορεί να “κατευθύνει” τα συναισθήματα του ανθρώπου και να του “επιβληθεί” ως έναν βαθμό.

Αξιολόγηση

ανακάλεσε την μνήμη σου;

NAI	98,5%	
METPIA	0,5%	
OXI	1%	
Σε συγκίνηση;	NAI	92%
	METPIA	7%
	OXI	1%

έλειψαν τα τεκμήρια;

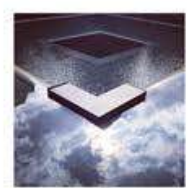
NAI	4%
OXI	96%
θα το πρότεινες;	
NAI	96%
OXI	4%

αποτελέσματα έρευνας

σημεία μνημείου	πισίνες		χάλκινα πάνελ με ονόματα - λουλούδια		άλλα σημεία / γενικός χώρος
αριθμός φωτογραφιών	46/200		40/200		9/200
εστίαση κάδρου	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	
αριθμός φωτογραφιών	15/46	31/46	24/40	16/40	
ποσοστό	32 %	67.4 %	60 %	40 %	

Σύμφωνα με τον μηχανισμό αξιολόγησης των μνημείων που έχει σχηματιστεί, μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για τον βαθμό “επιτυχίας” του μνημείου και μέσω του φωτογραφικού υλικού που επιλέγουν οι επισκέπτες να συλλέξουν και να δημοσιεύσουν στα προσωπικά τους προφίλ. Μέσω της πλατφόρμας του Instagram, διεξήχθη έρευνα σχετικά με τα συνηθέστερα σημεία που φωτογραφίζονται στο εκάστοτε μνημείο καθώς και με το περιεχόμενο των εικόνων αυτών.

Φάνηκε λοιπόν, πως το σημείο που ελκύει περισσότερο την προσοχή τους, και επιθυμούν να το φωτογραφίσουν ώστε να ανατρέξουν αργότερα σε αυτό, είναι ο χώρος των δύο πισινών στα ίχνη των θεμελίων των δύο πύργων (46/200). Το επόμενο πιο δημοφιλές σημείο είναι τα χάλκινα πάνελ γύρω από τις πισίνες, όπου στα χαραγμένα ονόματα των θυμάτων, τοποθετούνται λουλούδια εις μνήμην τους (40/200).

Εικόνα 19

Εικόνα 20

Εικόνα 21

- Eικόνα 19. Πισίνες
- Eικόνα 20. Χάλκινα πάνελ με ονόματα
- Eικόνα 21. Γενικός χώρος μνημείου

είδος φωτογραφίας περιεχόμενο φωτογραφίας	φωτογραφίες του χώρου		φωτογραφίες σχετικές με το γεγονός
	χώρος	selfie	
ποσοστό	65,5 %	34,5 %	27,5 %

Εικόνα 22

Τέλος, ένα άλλο σημείο του χώρου που παρατηρήθηκε στο πλήθος των κοινοποιημένων φωτογραφιών, είναι το One World Trade Center, ο ουρανοξύστης που αντικατέστησε τα 6 κτίρια που καταστράφηκαν κατά την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου.

Όσον αφορά το περιεχόμενο της εκάστοτε φωτογραφίας, μπορεί να θεωρηθεί ότι, εάν ο χώρος σε συγκινήσει και σε συνεπάrei σε ικανοποιητικό βαθμό, θα επιλέξεις να βγάλεις φωτογραφία τον ίδιο τον χώρο, το οπτικό σου πεδίο, και όχι τον εαυτό σου μέσα σε αυτόν. Με βάση αυτή την αρχή, από το πλήθος των φωτογραφιών που ελέγχθηκαν, το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά εικόνες του χώρου του επισκέπτη (65,5%), ενώ ένα μικρότερο ποσοστό (34,5%) αφορά φωτογραφίες αυτών στον χώρο (selfie).

Στις φωτογραφίες λοιπόν που αφορούν τον χώρο των πισινών, παρατηρήθηκε πως το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (67,4%) δεν εστιάζει στις ίδιες τις πισίνες αλλά στον γενικό χώρο που δημιουργούν στον διάλογο τους με το γύρω περιβάλλον.

Για παράδειγμα, οι περισσότερες φωτογραφίες στο σημείο εκείνο, απεικονίζουν τις πισίνες σε σχέση με ένα άλλο αντικείμενο ή σημείο. (γύρω ουρανοξύστες, γύρω διαμορφωμένος χώρος, κλπ.). Από αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι ο τρόπος που έχουν σχεδιαστεί οι δύο αυτές “τρύπες” στον χώρο, προσελκύουν τον επισκέπτη, όχι για την αυτή καθ’ αυτή ύπαρξή τους, αλλά για την αντίθεση που έχουν σε σχέση με την γύρω πυκνή δόμηση και για την αίσθηση που τελικά δημιουργούν στο άτομο που βρίσκεται εκεί και βιώνει τον χώρο.

Ένας άλλος παράγοντας που εξετάστηκε είναι το κάδρο της φωτογραφίας και που ο φωτογράφος θέλει να εστιάσει σε κάθε περίπτωση.

Εικόνα 23

Εικόνα 24

Αντίθετα, στο σημείο όπου βρίσκονται χαραγμένα τα ονόματα των θυμάτων, οι περισσότερες φωτογραφίες (60%), αφορούν το ίδιο το σημείο και ο φωτογράφος εστιάζει σε αυτά. Αυτό υποδηλώνει, πως τα πάνελ αυτά, λειτουργούν αυτόνομα ως στοιχείο στον χώρο, και ήδη καταφέρνουν να επηρεάσουν την ψυχολογία του επισκέπτη χωρίς την απαραίτητη σύνδεση με τα γύρω.

Ένας άλλος παράγοντας που εξετάστηκε είναι το κάδρο της φωτογραφίας και που ο φωτογράφος θέλει να εστιάσει σε κάθε περίπτωση. Στις φωτογραφίες λοιπόν που αφορούν τον χώρο των πισινών, παρατηρήθηκε πως το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (67,4%) δεν εστιάζει στις ίδιες τις πισίνες αλλά στον γενικό χώρο και στην σχέση που δημιουργούν με το γύρω περιβάλλον. Για παράδειγμα, οι περισσότερες φωτογραφίες στο σημείο εκείνο, απεικόνιζαν τις πισίνες σε σχέση με ένα άλλο αντικείμενο ή σημείο. (γύρω ουρανοξύστες, γύρω διαμορφωμένος χώρος, κλπ.).

Εικόνα 22,24. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών : selfie

Εικόνα 23. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών με περιεχόμενο τον ίδιο τον χώρο

Ε. Παραδείγματα Μη Εμπρόθετων Μνημείων

Μνημείο – Μουσείο / Κτίριο

Εικόνα 25

ΣΤ1.1. Στρατόπεδο Άουσβιτς, Οσβιέτσιμ Πολωνία

Το Άουσβιτς ήταν το πρώτο γερμανικό ναζιστικό στρατόπεδο που δημιουργήθηκε στα πολωνικά εδάφη καθώς και ένα από τα μεγαλύτερα στρατόπεδα της Ναζιστικής Γερμανίας με την συνολική του έκταση να ανέρχεται στα 40τ.χλμ. Ο αυξανόμενος αριθμός Πολωνών κρατουμένων και η συμφόρηση των φυλακών, ήταν ο κύριος λόγος που οδήγησε στην δημιουργία του στρατοπέδου. Λειτουργούσε ως στρατόπεδο συγκέντρωσης από το 1940 και εξακολούθησε να λειτουργεί αδιάλειπτα ως τέτοιο ακόμα και μετά το 1942 που άρχισε να μετατρέπεται στο μεγαλύτερο κέντρο μαζικής εξόντωσης Εβραίων.⁸ Κατά την περίοδο εντατικής λειτουργείας του, απαρτιζόταν από τρία κύρια και τριάντα εννέα δευτερεύοντα στρατόπεδα. Τα τρία κύρια ήταν το Άουσβιτς Ι, το οποίο αποτελούσε το αρχικό στρατόπεδο συγκέντρωσης, το Άουσβιτς ΙΙ Μπίρκενσας, το οποίο ήταν το στρατόπεδο εξόντωσης στο οποίο δολοφονήθηκαν περίπου ένα εκατομμύριο άνθρωποι, και το Άουσβιτς ΙΙΙ Μόνοβιτς, στο οποίο υπήρχαν χιλιάδες κρατούμενοι με την καταναγκαστική εργασία των οποίων χτίστηκαν τα εργοστάσια συνθετικού καουτσούκ και βενζίνης Buna-Werke της εταιρείας IG Farbenindustrie. Η συνολική έκταση του στρατοπέδου, χωριζόταν ουσιαστικά σε υποστρατόπεδα εργασίας και εξόντωσης.⁹

Το δεύτερο μισό του 1944, λίγους μήνες πριν την αποχώρηση, οι Γερμανοί άρχισαν να καταστρέφουν τα τεκμήρια των εγκλημάτων τους. Την τελευταία βδομάδα ανατίναξαν τους θαλάμους αερίων και πυρπόλησαν τις αποθήκες με τα υπάρχοντα των θυμάτων της μαζικής εξόντωσης. Παρόλα αυτά υπάρχουν πάρα πολλά τεκμήρια. Αποτελεί σύμβολο για τις μαζικές δολοφονίες των εθνικοσοσιαλιστών και του Ολοκαυτώματος, θύματα του οποίου υπήρξαν περίπου 6 εκατομμύρια άνθρωποι.

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Άουσβιτς αποτελεί έναν τόπο μνήμης με κυρίαρχο τεκμήριο τον ίδιο τον χώρο αλλά και αντικείμενα των κρατουμένων που δολοφονήθηκαν, τα οποία διασώζονται μέχρι και σήμερα. Αποτελεί μία υπενθύμιση της βαρβαρότητας και των φρικαλεοτήτων που διέπραξαν οι Ναζί κατά τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, με συνέπεια την εξαθλίωση του ανθρώπινου είδους. Ένας τόπος όπου χάθηκε κάθε είδος ανθρωπιάς, ένα εργοστάσιο θανάτου όπως αποκαλούνταν.

Εικόνα 25. Στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς

⁸https://tourspoland.com/blog/auschwitz-greek/auschwitz-history-greek#Block4_Mousio_Auschwitz

⁹<https://el.wikipedia.org/wiki/>

Εικόνα 26

Αξιολόγηση

Σύμφωνα με την έρευνα, η πλειοψηφία των επισκεπτών αδιαμφισβήτητα αναγνωρίζει και αποκαλεί το στρατόπεδο χώρο μνήμης. Το 98% των επισκεπτών υποστηρίζει πως ο χώρος αυτός κατάφερε να ανακαλέσει τη μνήμη του και να του προκαλέσει συγκίνηση. Συγκεκριμένα, πολλοί είναι αυτοί που περιγράφουν τα συναισθήματα που ένιωσαν και χαρακτηρίζουν τον χώρο ως το σημαντικότερο μνημείο του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι περιγραφές τους είναι αρκετά αναλυτικές ως προς την αίσθηση που τους προκάλεσε τόσο το ίδιο το τοπίο όσο και τα προσωπικά αντικείμενα των δολοφονηθέντων τα οποία εκτίθενται στον μουσειακό χώρο. Μελαγχολία, δέος, θλίψη, οργή, είναι κάποια από τα συναισθήματα που αναφέρονται συχνά στην πλειοψηφία των σχολίων. Κάποια από τα σχόλια αναφέρουν συγκεκριμένα, “Η μνήμη του τόπου σε ακολουθεί”, “Ήταν ότι πιο έντονο έχω ζήσει”, “Πολύ συναισθηματική εμπειρία”. Γίνεται κατανοητό πως ένας χώρος σαν το Άουσβιτς, το οποίο αποτελεί πραγματικό τεκμήριο ενός βίαιου παρελθόντος και μιας πραγματικότητας που είναι κανείς δύσκολο να πιστέψει ότι υπήρξε, καταφέρει όχι μόνο να ανακαλέσει τη μνήμη του επισκέπτη, αλλά και να του επιβάλει έμμεσα να τοποθετήσει τον εαυτό του σε εκείνη την εποχή.

Εικόνα 26. Άφιξη κρατουμένων στο Άουσβιτς
Εικόνα 27. Παπούτσια κρατουμένων.

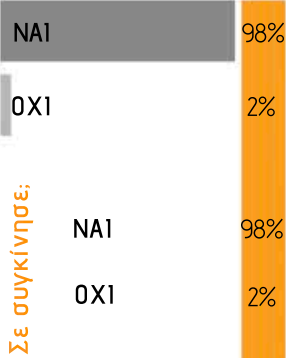

Εικόνα 27

Ένα μικρό ποσοστό (2%) δεν προτείνει επίσκεψη στο στρατόπεδο συγκέντρωσης όχι επειδή δεν καταφέρνει τον σκοπό του αλλά εξαιτίας του ότι αποτελεί τεκμήριο μιας σκληρής πραγματικότητας. “Αποφύγετέ το αν είστε ευσυγκίνητοι. Θα χρειαστείτε κάποιες ώρες μετά για να συνέλθετε”, σχολιάζει ένας από τους επισκέπτες επιβεβαιώνοντας την επίδραση που έχει η εμπειρία αυτή στην ψυχολογία του ανθρώπου.

Μέσα από την πληθώρα φωτογραφιών που αναρτώνται στα κοινωνικά δίκτυα καταλήξαμε σε ορισμένα συμπεράσματα. Από τις 200 φωτογραφίες που ελέγχθηκαν μόνο οι 86 απεικονίζουν σημεία του στρατοπέδου ενώ οι υπόλοιπες 114 δεν έχουν σχέση με τον χώρο που εξετάζεται αλλά με την ιστορία αυτού. Αναλυτικότερα, το 43% έχει σχέση με τον χώρο του Άουσβιτς ενώ το υπόλοιπο 57% είναι άσχετο με αυτό. Το γεγονός αυτό, υποδηλώνει ότι οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται ότι βρίσκονται σε έναν χώρο μνήμης και δείχνουν σεβασμό σε αυτόν.

ανακάλεσε την μνήμη σου;

έλειψαν τα τεκμήρια;

θα το πρότεινες;

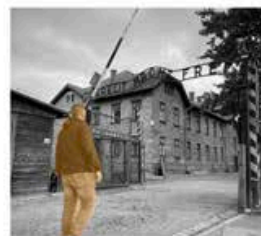

αποτελέσματα έρευνας

Το σημείο που ξεχώρισε και απεικονίζεται στην πληθώρα των κοινοποιημένων φωτογραφιών που αφορούν το χώρο, είναι η σιδηροδρομική γραμμή του τρένου (15,5%) όπου κατέφθαναν οι κρατούμενοι πριν την είσοδό τους στο Άουσβιτς. Το επόμενο σημείο το οποίο εντοπίζεται στις φωτογραφίες των επισκεπτών είναι η πύλη εισόδου στο στρατόπεδο με την επιγραφή «Arbeit Macht Frei» που σημαίνει «Η Εργασία Απελευθερώνει» (8%) Και στα δύο σημεία φαίνεται να επικρατούν οι φωτογραφίες με περιεχόμενο τον χώρο και όχι με περιεχόμενο τον επισκέπτη μέσα σε αυτόν. Αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι και οι δυο αυτοί χώροι αφορούν εξωτερικά σημεία του στρατοπέδου, αποδεικνύεται ότι ο επισκέπτης κατά την περιπλάνηση έδειξε τον απαραίτητο σεβασμό που απαιτεί ένα τέτοιος χώρος. Το υπόλοιπο 19,5% των φωτογραφιών αφορά διάφορα σημεία του χώρου εκ των οποίων μόνο το 2% αφορά φωτογραφίες με περιεχόμενο τον επισκέπτη μέσα σε αυτόν.

Όσον αφορά το σύνολο των φωτογραφιών, φαίνεται πως υπερτερεί το ποσοστό εκείνων που έχουν ως περιεχόμενο τον χώρο (74%) σε αντίθεση με εκείνων που αφορούν φωτογραφίες selfie (22%). Από το 74% των φωτογραφιών με περιεχόμενο τον χώρο, μόνο το 9% εστιάζει σε εκθέματα όπως οπτικό υλικό της εποχής και προσωπικά αντικείμενα των δολοφονηθέντων. Αυτό υποδηλώνει πως ο ίδιος ο χώρος ήταν αρκετός για να συγκινήσει και να ανακαλέσει τη μνήμη των επισκεπτών καθώς αποτελεί, όπως και τα προσωπικά αντικείμενα, πραγματικό τεκμήριο της εποχής εκείνης. Φαίνεται πως το μεγαλύτερο ποσοστό κατανόησε τη μνημειακότητα του χώρου καθώς και την σκληρότητα του γεγονότος αυτού και τη σεβάστηκε αποφεύγοντας τη λήψη φωτογραφιών.

Περιεχόμενο φωτογραφίας	φωτογραφίες που απεικονίζουν τον χώρο	φωτογραφίες που δεν απεικονίζουν τον χώρο
αριθμός φωτογραφιών	86/200	114/200
Ποσοστό (%)	43	57

Εικόνα 28

Εικόνα 29

Εικόνα 28. Πύλη Άουσβιτς - περιεχόμενο φωτογραφίας selfie

Εικόνα 29. Πύλη Άουσβιτς - περιεχόμενο φωτογραφίας χώρος

Εικόνα 30. Σιδηροδρομική γραμμή Άουσβιτς - περιεχόμενο φωτογραφίας χώρος

Εικόνα 30

Συμπεραίνεται, πως το μνημείο αυτό, αποτελεί μία συγκλονιστική βιωματική εμπειρία του παρελθόντος. Τόσο ο χώρος όσο και τα διασωθέντα αντικείμενα ανακαλούν τη συλλογική μνήμη και κατακλύζουν τον επισκέπτη με ανάμεικτα συναισθήματα.

86/200

περιεχόμενο φωτογραφίας	χώρος		selfie
αριθμός φωτογραφιών	64/86		22/86
εστίαση κάδρου	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	
αριθμός φωτογραφιών	9/64	55/64	
ποσοστό	14%	86%	25,6 %

86/200

σημεία μνημείου	πύλη Άουσβιτς		σιδηροδρομική γραμμή		Άλλα	
αριθμός φωτογραφιών	16/86		31/86		39/86	
εστίαση κάδρου	χώρος	selfie	χώρος	selfie	χώρος	selfie
αριθμός φωτογραφιών	13/16	3/16	22/31	9/31	29/39	10/39
ποσοστό	18,6%		36%		45,4%	

ΣΤ1.2. Η Οικία της Άννας Φρανκ, Άμστερνταμ, Ολλανδία

Εικόνα 31

Το σπίτι της Άννας Φρανκ, το οποίο ανέλαβε τη χρήση μουσείου το 1960, εξιστορεί τη ζωή της Άννας Φρανκ, ενός κοριτσιού εβραϊκής καταγωγής που βίωσε την αγριότητα του 2ου Παγκοσμίου πολέμου και τη δίωξη από τους Ναζί. Η ιστορία της ίδιας και του ημερολογίου της είναι το κυρίαρχο στοιχείο της συγκεκριμένης οικίας.¹⁰

Την εποχή της γερμανικής κατοχής η Άννα κρυβόταν μαζί με την οικογένειά της και άλλους Εβραίους σε έναν μυστικό χώρο της οικίας της τον οποίο κατασκεύασε ως καταφύγιο ο πατέρας της Όττο Φρανκ. Η είσοδος του καταφυγίου βρισκόταν στο πίσω

μέρος του σπιτιού, πίσω από μία περιστρεφόμενη βιβλιοθήκη. Κρύβονταν εκεί για περίπου δύο χρόνια μέχρι την ανακάλυψη τους και την δίωξή τους στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η ιστορία της έγινε γνωστή μετά τον θάνατό της μέσα από το ημερολόγιο της που διασώθηκε με τίτλο «Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ». Σε αυτό κατέγραφε τα συναισθήματά της και τη ζωή της στο καταφύγιο μέχρι τη στιγμή της σύλληψής της. Ο πατέρας της Άννας, Όττο Φρανκ, ήταν ο μόνος από την οικογένεια που κατάφερε να επιβιώσει από τον πόλεμο. Ο ίδιος διαβάζοντας το ημερολόγιο και τις σκέψεις της αποφάσισε να προχωρήσει στην έκδοση του. Το 1960 το σπίτι μετατράπηκε σε μουσείο με απώτερο σκοπό οι αναγνώστες του ημερολογίου να συνειδητοποιήσουν τους κινδύνους που προκαλούν οι φυλετικές διακρίσεις, ο ρατσισμός και το μίσος για τους Εβραίους αλλά και τις επιπτώσεις οποιουδήποτε πολέμου.¹¹

Εικόνα 32

Εικόνα 33

Σύμφωνα με τον έλεγχο αυτού του μνημείου μέσω του μηχανισμού αξιολόγησης διεξάχθηκαν τα παρακάτω αποτελέσματα. Η πλειοψηφία των επισκεπτών (90%) δηλώνει πως έμεινε ικανοποιημένη από τον μουσειακό χώρο ενώ το 10% θεωρεί το περιεχόμενό του ανεπαρκές. Αναλύοντας ξεχωριστά κάθε κριτήριο που απαιτεί ένας χώρος μνήμης, συμπεραίνεται ότι κατάφερε να ανακαλέσει τη μνήμη στο 93,6% των επισκεπτών.

Εικόνα 31 Φωτογραφία της Άννας Φρανκ

Εικόνα 32 Περιστρεφόμενη βιβλιοθήκη στο εσωτερικό της κατοικίας

Εικόνα 33 Πρόσοψη οικίας

¹⁰https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF_%CE%86%CE%BD%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CE%A6%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%BA

¹¹<https://www.annefrank.org/nl/anne-frank/wie-is-anne-frank/>

Αξιολόγηση

Οι περισσότεροι υποστηρίζουν ότι η περιήγηση σε αυτόν, συντέλεσε στην καλύτερη αφήγηση της ιστορίας. Ο χώρος σε συνδυασμό με τα εκθέματα και τα τεκμήρια της εποχής κατάφεραν να δημιουργήσουν μια συγκλονιστική ατμόσφαιρα, η οποία καθελώνει τον επισκέπτη και τον κάνει να αισθανθεί ότι ζει σε εκείνη την εποχή. Επιτυγχάνεται μία αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τον χώρο. Αυτό επιβεβαιώνεται και μέσα από το ποσοστό συγκινησιακής επίδρασης, καθώς η πλειοψηφία υποστηρίζει ότι το μνημείο προκάλεσε συγκίνηση (91%). Χαρακτηρίζεται ως συναισθηματικός προορισμός καθώς η γνώση της ιστορίας, σε συνδυασμό με την περιήγηση στα άδεια κλειστοφοβικά δωμάτια δημιουργεί συναισθήματα θλίψης και δέους στο επισκέπτη. Παράλληλα, μεταφέρονται στον ίδιο και τα συναισθήματα που είχε τόσο η ίδια η Άννα όσο και οι υπόλοιποι κάτοικοι του σπιτιού.

Ο συνδυασμός της μικρής κλίμακας του χώρου και η διαβίωση σε αυτόν για μεγάλο χρονικό διάστημα, δημιούργησε στον επισκέπτη την αίσθηση του εγκλεισμού υπό συνθήκες πολέμου. Ωστόσο, υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό που δεν επηρεάστηκε το ίδιο, είτε επειδή δεν θεώρησε τον χώρο αυτό ως κάτι ιδιαίτερο είτε υποστήριξε ότι έλλειπε ενημερωτικό υλικό – τεκμήρια. Συγκεκριμένα, το 8,5% δήλωσε πως υπήρχε περιορισμένο φωτογραφικό υλικό των ανθρώπων που έζησαν την τραγική αυτή περίοδο.

ανακάλεσε την μνήμη σου;

NAI 93,6%

OXI 6,4%

Σε συγκίνηση;

NAI 91%

OXI 9%

έλειψαν τα τεκμήρια;

NAI 8,5%

OXI 91,5%

θα το πρότεινες;

NAI 93,6%

OXI 6,4%

αποτελέσματα έρευνας

Εικόνα 34

Παρόλα αυτά, κυριαρχεί η άποψη ότι το μνημείο είναι πολύ σωστά διαμορφωμένο και ενημερωτικό, καθώς αρκετοί είναι αυτοί που επισημαίνουν ότι η παρουσίαση είναι αρκετά επεξηγηματική ακόμα και για κάποιον που δεν γνωρίζει την ιστορία. Το 93,6% των ανθρώπων που παρευρέθηκαν εκεί συνιστά επίσκεψη, καθώς όπως αναφέρεται η επίσκεψη σε αυτό το Μουσείο-Μνημείο μένει ανεξίτηλη στη μνήμη του επισκέπτη.

Όσον αφορά το ποσοστό των κοινοποιημένων φωτογραφιών σε σχέση με τον χώρο, είναι αμελητέο καθώς το μουσείο απαγορεύει τη λήψη φωτογραφιών στους επισκέπτες. Συγκεκριμένα, από τις φωτογραφίες που ελέγχθηκαν, το 89% αφορά φωτογραφίες οι οποίες δεν απεικονίζουν τον χώρο του μουσείου, εκ των οποίων το 71,5% σχετίζεται με την ιστορία του, ενώ το 17,5% δεν είναι σχετικό με το ιστορικό γεγονός ή τον χώρο.

200/200

Περιεχόμενο φωτογραφίας	φωτογραφίες που απεικονίζουν τον χώρο	φωτογραφίες που δεν απεικονίζουν τον χώρο
αριθμός φωτογραφιών	22/200	178/200
Ποσοστό (%)	11	89

Εικόνα 34. Εσωτερικό οικίας της Άννας Ψρανκ.

Το γεγονός ότι υπερισχύει το ποσοστό των φωτογραφιών που δεν αφορούν τον εξεταζόμενο χώρο, δείχνει πως η πλειοψηφία των επισκεπτών σεβάστηκε και κατανόησε την μνημειακότητα αυτού. Το υπόλοιπο 11% των αναρτήσεων, έχει να κάνει είτε με τον εξωτερικό είτε με τον εσωτερικό χώρο του μουσείου. Η πιο συνηθισμένη ανάρτηση είναι στο εξωτερικό του, όπου υπάρχει η επιγραφή “Anne Frank Huis”. Οι περισσότερες φωτογραφίες που αφορούν το σημείο αυτό ανήκουν στην κατηγορία φωτογραφιών με περιεχόμενο selfie. Συγκεκριμένα το 76% των αναρτήσεων σε αυτό το σημείο, αφορά φωτογραφίες με περιεχόμενο τον επισκέπτη μέσα σε αυτόν ενώ μόνο το 24% εστίασε στην επιγραφή ή στην εξωτερική όψη του μουσείου. Αυτό δείχνει μία έλλειψη κατανόησης της ιστορικής σημασίας αυτού του χώρου από ένα πολύ μικρό ποσοστό των επισκεπτών. Ωστόσο, το γεγονός ότι το ποσοστό των φωτογραφιών που εντοπίζονται στο εσωτερικό του μουσείου είναι μόνο 2,5%, αποδεικνύει ότι ο χώρος πέτυχε τον σκοπό του και μετέφερε στον επισκέπτη όλα αυτά τα συναισθήματα που εκπέμπει ένας χώρος μνήμης.

Εικόνα 35

22/200

σημεία μνημείου	Είσοδος-επιγραφή		εσωτερικό μουσείου	
αριθμός φωτογραφιών	17/22		5/22	
εστίαση κάδρου	χώρος	selfie	χώρος	selfie
αριθμός φωτογραφιών	4/22	13/22	2/5	3/5
ποσοστό	77%		23%	

Εικόνα 35. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών από τον τόπο μνήμης

Πρόκειται λοιπόν, όπως συμπεραίνεται από τις αναρτήσεις των επισκεπτών, για έναν χώρο μνήμης ο οποίος αποτελεί πραγματικό τεκμήριο της εποχής και καταφέρνει να ανακαλέσει τη συλλογική μνήμη επηρεάζοντας την ψυχολογία των ανθρώπων που παρευρίσκονται σε αυτόν.

22/200

περιεχόμενο φωτογραφίας	χώρος	selfie
αριθμός φωτογραφιών	6/22	16/22
ποσοστό	27%	73%

Ε. Παραδείγματα Μη Εμπρόθετων Μνημείων

Μνημείο - Αντικείμενο / Γλυπτό

Εικόνα 36

ΣΤ.2.1.

Το τείχος του Βερολίνου

Το τείχος του Βερολίνου, γνωστό και ως «τείχος της ντροπής» για τους Γερμανούς της Δύσης, και αποκαλούμενο από την ανατολικογερμανική κυβέρνηση ως «αντιφασιστικό τείχος προστασίας», ανεγέρθηκε στην καρδιά του Βερολίνου το 1961, από την Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Τείχος ύψους 2 μέτρων, ενισχυμένο με συρματοπλέγμα στην κορυφή, φρουρούς κατά διαστήματα σε όλο το μήκος του, που έφθανε τα 45 χλμ. Με αυτή την κίνηση, θέλησε να θέσει τέλος στην συνεχώς αυξανόμενη φυγή των κατοίκων της προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Συνεπώς το τείχος αποτέλεσε ένα φυσικό όριο μεταξύ του Ανατολικού και του Δυτικού Βερολίνου για 28 συναπτά έτη.

Η λήξη της εποχής του διαιρεμένου Βερολίνου σφραγίστηκε τον Οκτώβριο του 1990 με την διάλυση της ΛΔΓ και την συνένωση της με την ΟΔΓ, ορίζοντας ως νέα και «κοινή» πρωτεύουσα, το Βερολίνο.

Εικόνα 36. Ιστορικές φωτογραφίες από σημεία του τείχους

Εικόνα 37

Η λήξη της εποχής του διαιρεμένου Βερολίνου σφραγίστηκε τον Οκτώβριο του 1990 με την διάλυση της ΛΔΓ και την συνένωση της με την ΟΔΓ, ορίζοντας ως νέα και «κοινή» πρωτεύουσα, το Βερολίνο.

Μετά την πτώση του Βερολίνου, ξεκινάνε άμεσα οι μετασχηματισμοί του. Τόσο. Οι κάτοικοι όσο και οι επισκέπτες, αφαιρούσαν κομμάτια τσιμέντου από αυτό, ως αναμνηστικά, συμβάλλοντας έτσι κατ' αυτόν τον τρόπο, σε μία «τελετουργία» αφαίρεσης του συμβολικού ορίου. Θεωρείται πως αυτό είναι μία απόδειξη μιας αυθόρμητης επιθυμίας για την καταστροφή του τείχους. Το σκληρό όριο, μετατρέπεται σε εργαλείο. Τέτοιες πρακτικές παραμόρφωσης, παραθέτει ο Σταυρίδης, ως «χειρωναγίες οι οποίες, όχι μόνο παράγουν αλλαγές, αλλά επίσης σοκ της μνήμης, δίνοντας την δυνατότητα -ακούσια ή και όχι- για αποκαλυπτικές συγκρίσεις ανάμεσα σε αυτό που ήταν προηγουμένως ορατό και αυτό που αποκαλύφθηκε ως αποτέλεσμα των πράξεων αυτών. (Σταυρίδης 2016). Αυτές οι κινήσεις αέναης επεξεργασίας, κάνουν αισθητή την συνεχή επεξεργασία της ιστορικής μνήμης, μέσω αυτοσχέδιων πρακτικών.

Στα 28 χρόνια της ύπαρξης του, τουλάχιστον 86 άνθρωποι βρήκαν το θάνατο στο τείχος στην προσπάθειά τους να διαφύγουν

Σήμερα, διασώζονται μόνο λίγα κομμάτια του Τείχους, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του έχει κατεδαφιστεί. Τρία τμήματα έχουν παραμείνει σε καλή κατάσταση, ένα από αυτά τμήμα το δεύτερου τείχους, κατά μήκος του ποταμού Σπρέε, γνωστό σήμερα και ως East Side Gallery. Το 1990, 118 καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο κλήθηκαν να διακοσμήσουν τμήματα του τείχους που δεν είχαν καταστραφεί, κι έτσι το τείχος έχει την μορφή που βλέπουμε σήμερα.

Εικόνα 37. Σημεία του East Side Gallery.

Αξιολόγηση

Σύμφωνα με τα σχόλια και τις κριτικές των επισκεπτών, το τείχος του Βερολίνου, φαίνεται πως πρόκειται αν μη τι άλλο για ένα μνημείο που καταφέρνει να συγκινήσει και να ανακαλέσει την συλλογική μνήμη. Το 96,5%, μίλησε για υπενθύμιση των σχετικών γεγονότων και το 85% για έντονα συναισθήματα συγκίνησης και δέους. Λίγοι ήταν αυτοί που υποστήριξαν πως «δεν είναι κάτι το ιδιαίτερο», ή «περιμέναμε κάτι πιο συναρπαστικό».

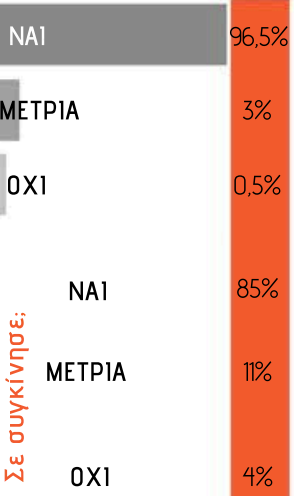
Το μνημείο αυτό, λόγω του ότι χαρακτηρίζεται ως μη εμπρόθετο, δεν παρέχει αρκετές πληροφορίες σχετικά με το ιστορικό του υπόβαθρο. Επομένως, δημιουργεί στους επισκέπτες, που δεν γνωρίζουν ήδη, την ανάγκη για αναζήτηση περεταίρω πληροφοριών. Πράγματι, το 54% αυτών, δήλωσε πως το ίδιο το μνημείο προκάλεσε αυτή την επιθυμία.

Όσον αφορά το σύνολο του μνημείου, παρατηρήθηκε πως οι περισσότεροι επισκέπτες εστίασαν σε ένα μόνο τμήμα, αυτό που τους δημιούργησε τα περισσότερα συναισθήματα και ήταν αυτό που κατάφερε να τους προσελκύσει.

Το δημοφιλέστερο λοιπόν σημείο είναι το ανατολικό τμήμα του διασωθέντος τείχους γνωστό και ως East Side Gallery, όπου το 36,95% των επισκεπτών, επισήμανε πως ήταν το αγαπημένο τους σημείο του μνημείου. Το τμήμα αυτό, μέσω της έκθεσης που φέρει, καταφέρνει να συγκινήσει διπλά, καθώς εκτός από την ιστορία που διαθέτει, περνάει και άλλα κοινωνικοπολιτικά μηνύματα μέσω της τέχνης.

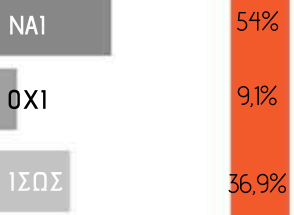
Το επόμενο πιο σημαντικό σημείο θεωρείται ο πύργος – παρατηρητήριο, όπου μπορείς να δεις την νεκρή ζώνη μεταξύ των τειχών, που φρουρείτο, σε ορισμένα σημεία που το τείχος ήταν διπλό (27,17%).

ανακάλεσε την μνήμη σου;

Σε συγκίνηση;

αναζήτησες την ιστορία του;

θα το πρότεινες;

αποτελέσματα έρευνας

Το μουσείο, επίσης είναι ένα σημείο που προσελκύει τους επισκέπτες καθώς παρέχει ιστορικές πληροφορίες και τεκμήρια (20,65%). Τέλος, οι αναρτημένες φωτογραφίες των θυμάτων, αποτελούν επίσης ένα από τα σημαντικά σημεία, που χαράσσονται στην μνήμη όλων όσων βρίσκονται εκεί (15,21%). Πρόκειται επομένως για ένα μνημείο ορόσημο για την πόλη του Βερολίνου, και κατ' επέκτασιν της Γερμανίας, και το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που το επισκέπτονται το προτείνουν ως τοποθεσία που οφείλουν όλοι να παρευρεθούν (90,5%).

σημαντικότερο σημείο

east side gallery	παρατηρητήριο	μουσείο	φωτογραφίες θυμάτων
36,95%	27,17%	20,65%	15,21%

Όσον αφορά τις φωτογραφίες, παρατηρήθηκε πως το ποσοστό των φωτογραφιών του χώρου με αυτό των φωτογραφιών - selfie πλησιάζουν πολύ, 44% και 47,5% αντίστοιχα. Η πολύ μικρή αυτή απόκλιση μπορεί να ερμηνευθεί ως εξής: μιας και το δημοφιλέστερο σημείο του μνημείου του τείχους είναι το ανατολικό τμήμα (east side gallery), το οποίο τυχαίνει να έχει διπλό ρόλο, αυτόν της έκθεσης τέχνης, αποτελεί ένα σημείο αποσυμφόρησης της συγκίνησης και της έντασης που χαρακτηρίζει το υπόλοιπο μνημείο. Το σύνολο αυτών των έργων που φέρει το τείχος, σε συνδυασμό με τα χρώματα καθώς και τα κοινωνικά μηνύματα

που μεταφέρει δημιουργούν μία ατμόσφαιρα, πολύ διαφορετική από αυτή που υπάρχει στα τμήματα του τείχους που δεν έχουν υποστεί επεξεργασία. Επομένως μπορούμε να αντιμετωπίσουμε αυτή την πλευρά του τείχους ως κάτι αυτόνομο, και έτσι το ποσοστό των selfie φωτογραφιών να μην υποβαθμίζει απαραίτητα την επίδραση του μνημείου στον επισκέπτη. Η φωτογράφιση των ανθρώπων μπροστά στα σχέδια του τείχους, είναι σαφές πως γίνεται εξαιτίας των σχεδίων, ενώ στα τμήματα όπου δεν υπάρχει επεξεργασία δεν υπάρχουν selfie – φωτογραφίες.

είδος φωτογραφίας περιεχόμενο φωτογραφίας ποσοστό	φωτογραφίες του χώρου		φωτογραφίες σχετικές με το γεγονός
	χώρος	selfie	
	44 %	47,5 %	8,5 %

σημεία μνημείου	east side gallery		memorial		φωτογραφίες σχετικές με το γεγονός
αριθμός φωτογραφιών	166/200		17/200		17/200
εστίαση κάδρου	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	στο αντικείμενο	στον γενικό χώρο	
αριθμός φωτογραφιών	59/75	16/75	24/40	16/40	
ποσοστό	78,6 %	21,4 %	53,8 %	46,2 %	

Z. Συμπεράσματα αξιολόγησης

Μέσα από την ανάλυση και την αξιολόγηση των παραδειγμάτων που ακολουθήθηκε αντλήθηκαν στοιχεία από τα κοινωνικά δίκτυα και διεξάχθηκαν ορισμένα αποτελέσματα τα οποία μας βοήθησαν να συμπεράνουμε ποιος τύπος μνημείου αλλά και ποια χαρακτηριστικά του χώρου επηρεάζουν την ψυχολογία του επισκέπτη. Η μνήμη, σε συνδυασμό με την προσωπική αντίληψη αποτελούν βασικές παραμέτρους που καθορίζουν το πως θα νιώσει,θα βιώσει και θα δράσει ένα άτομο σε έναν χώρο καθώς μας παρέχουν και σημαντικά στοιχεία για την αρχιτεκτονική ενός πετυχημένου μνημείου.

Τα μνημεία που συμμετείχαν στην έρευνα είναι κυρίως μνημεία – memorials, όπου μνημονεύουν ένα τραγικό γεγονός. Είναι σαφές λοιπόν, πως η συγκινησιακή επίδραση δεν αποτελεί κάτι δύσκολο να προκληθεί καθώς αφορά κομμάτια της ιστορίας που είχαν ή έχουν κοινωνική επίδραση. Η μορφή όμως αυτών των μνημείων παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον βαθμό επιτυχίας τους. Θα δούμε λοιπόν στην συνέχεια αναλυτικά, ποια χαρακτηριστικά ευνοούν σε κάθε περίπτωση.

Η πρώτη κατηγορία που θα δούμε είναι αυτή των μνημείων – μουσείο/κτίριο. Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν οι περιπτώσεις του Εβραϊκού μουσείου, του στρατοπέδου συγκέντρωσης στο Άουσβιτς και της οικίας της Άννας Φρανκ. Τα παραδείγματα αυτά, έχουν κοινή μορφή και αφηγούνται την ιστορία μέσα από τον ίδιο τον χώρο αποτελώντας ξεχωριστά μνημεία. Δίνουν τη δυνατότητα της βιωματικής εμπειρίας και της αλληλεπίδρασης του επισκέπτη τόσο με τον χώρο όσο και με τα εκθέματα μέσω της πε-

ριήγησής του σε αυτό. Και οι τρεις περιπτώσεις αποτελούν χώρους μνημόνευσης ενός κοινού τραγικού γεγονότος αυτού της γενοκτονίας του εβραϊκού πολιτισμού. Ένα γεγονός που ξυπνά μνήμες και πληθώρα συναισθημάτων. Από τα αποτελέσματα που διεξάχθηκαν για κάθε περίπτωση μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τόσο το Άουσβιτς όσο και η οικία της Άννας Φρανκ, είναι παραδείγματα που επηρεάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό την ψυχосύνθεση του ανθρώπου καθώς και οι δύο χώροι δεν αποτελούν μια προσπάθεια αναπαράστασης της μνήμης αλλά πραγματικά τεκμήρια αυτής. Όπως παρατηρήθηκε οι επισκέπτες τείνουν να συγκινούνται περισσότερο με τα πραγματικά τεκμήρια, τόσο αυτά που αφορούν τον χώρο όσο και τα αντικείμενα που εκτίθενται.

παραδείγματα μνημείων	
	ανάκληση μνήμης
Εβραϊκό Μουσείο	44,7
Τα παπουτσάκια του Δούναβη	89,0
Μνημείο 9/11	98,5
Μνημείο του ολοκαυτώματος	82,6
Άουσβιτς	96,5
Οικία Άννας Φρανκ	93,6
Το τείχος του Βερολίνου	96,5

Αυτό γίνεται εμφανές, από την πτώση του ποσοστού συγκινησιακής επίδρασης σε σχέση με το ποσοστό ανάκλησης της μνήμης που εμφανίζεται στην περίπτωση του Εβραϊκού μουσείου. Παρόλο που το ίδιο καταφέρνει να ανακαλέσει τη μνήμη σε μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών δεν είναι ικανό να δημιουργήσει την ίδια συγκίνηση με τα δύο άλλα παραδείγματα το ίδιο αποτελεσματικά.Ωστόσο, με την σωστή χρήση των υλικών και του φωτισμού, η ατμόσφαιρα που δημιουργεί η ίδια η αρχιτεκτονική καταφέρνει μέσω συγκεκριμένων χώρων να επηρεάσει στιγμιαία την ψυχροσύνθεση του επισκέπτη. Ο συνδυασμός πάντως, της περιήγησης σε μνημειακό χώρο και της ύπαρξης τεκμηρίων σε αυτόν, είναι κάτι που επηρεάζει την κατανόηση και την ψυχολογία του ανθρώπου.

Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτή των μνημείων – αντικείμενο/ γλυπτό. Τα παπούτσια του Δούναβη και το Τείχος του Βερολίνου είναι αυτά που μελετήθηκαν και αξιολογήθηκαν. Πρόκειται για μνημεία όπου ίσως τα συναντήσει κανείς τυχαία κατά την περιήγηση του στην πόλη και όχι να πραγματοποιήσει αποκλειστική επίσκεψη σε αυτά. Αυτό κυρίως ισχύει για το μνημείο στον Δούναβη και λιγότερο για το Τείχος του Βερολίνου, καθώς από τα σχόλια φάνηκε πως οι περισσότεροι δεν γνώριζαν καν ότι υπήρχε σε αντίθεση με το τείχος που μπορούμε να πούμε ότι σχεδόν όλοι γνωρίζουν τουλάχιστον την ύπαρξη του. Βέβαια, το μνημείο του τείχους αναπτύσσεται σε διάφορα σημεία της πόλης, οπότε είναι πιθανό να βρεθεί κάποιος σε ένα από αυτά τυχαία.

σχόλια				φωτογραφίες		
συγκίνηση	ελλειπή τεκμήρια(0X1)	πρόταση για επίσκεψη	προτροπή για αναζήτηση ιστορίας	χώρος	selfie	μη σχετικές
44,7	46,7	55,7		70,0	30,0	0
72,0		87,9	60,0	82,0	18,0	0
92,0	96,0	97,0		72,5	27,5	0
70,6	71,9	89,1		60,5	39,5	0
97,5	100	98,0		74,4	25,6	57,0
91,1	91,5	93,6		27,0	73,0	89,0
85,0	90,5	90,5		65,5	34,5	27,5

Αν μη τι άλλο, η μορφή αυτή των μνημείων, η αυτονομία που τα χαρακτηρίζει, τους προσδίδει έναν επιπλέον ρόλο: να προσελκύσουν τον επισκέπτη, να διεγείρουν την περιέργεια του, να αναρωτηθεί περί τίνος πρόκειται, και τέλος να τον θέσουν στη διαδικασία να πληροφορηθεί, εάν δεν γνωρίζει ήδη, για το ιστορικό τους υπόβαθρο.

Έπειτα από την αξιολόγηση, φάνηκε πως κάτι τόσο μεμονωμένο και αυτόνομο μπορεί πράγματι να συγκινήσει τον επισκέπτη – περιπατητή. Ίσως γιατί όταν δεν το γνωρίζει από πριν, δεν δημιουργεί ιδιαίτερες προσδόκιες για αυτό, ή ίσως γιατί το να μπει στην διαδικασία να μάθει για την ιστορία και για το τι συνέβη στην κάθε περίπτωση, τον κάνουν να αποκτά μία σφαιρική εικόνα και έτσι να επηρεάζει περισσότερο την ψυχολογία του. Σημαντικό ρόλο παίζει επίσης, ότι δεν έχουν προγραμματίσει την επίσκεψη στο μνημείο, επομένως δεν αισθάνονται ότι “έχασαν τον χρόνο τους” σε περίπτωση που θεωρήσουν το μνημείο “αδιάφορο”, “βαρετό” κ.α, αλλά αντιθέτως το θεωρούν μία στάση που απλά δεν κατάφερε να τους συγκινήσει.

Ωστόσο, πρόκειται για δύο διαφορετικά μνημεία, καθώς παρά την μορφή τους, το ένα είναι εμπρόθετο και το άλλο μη. Επομένως, είναι σαφές ότι ένα μη εμπρόθετο μνημείο, όπου δεν αναπαράγει απλώς στοιχεία για να ανακαλέσει την μνήμη, αλλά διαθέτει τα ίδια τα στοιχεία – τεκμήρια του γεγονότος, θα προκαλεί περισσότερη συγκίνηση, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει πως τα εμπρόθετα μνημεία στο σύνολο τους είναι αποτυχημένα προσπάθεια ανάκλησης της μνήμης.

Η τρίτη κατηγορία είναι αυτή του μνημείου –δημόσιος χώρος. Στην προκειμένη περίπτωση εξετάστηκαν το μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο και το memorial της 11ης Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα δύο μνημεία αποτελούν μέρος του ιστού της πόλης στην οποία ανήκουν και σχεδιάστηκαν ώστε να επιτελέσουν κοινό σκοπό. Στην περίπτωση της Νέας Υόρκης η σύνθεση του μνημείου στηρίζεται στον συμβολισμό του ίχνους των δύο πύργων επιδιώκοντας μια αναφορά στον υφιστάμενο χώρο, ενώ στο μνημείο του Ολοκαυτώματος ο συμβολισμός δεν έχει κάποια άμεση σύνδεση με αυτόν. Όπως προκύπτει και από την ανάλυση το μνημείο της Νέας Υόρκης καταφέρνει να δημιουργήσει την αίσθηση ενός χώρου μνήμης, με το ποσοστό συγκινησιακής επίδρασης να ανέρχεται στο 92%.

Γίνεται σαφές, όπως και στα προηγούμενες κατηγορίες μνημείων ότι αυτό που καθιστά πιο ολοκληρωμένη την εμπειρία του επισκέπτη στον χώρο είναι η ύπαρξη τεκμηρίων της ιστορίας ή η συσχέτιση με αυτά. Αντίθετα, στο μνημείο του Ολοκαυτώματος με βάση τα αποτελέσματα που διεξάχθηκαν ο συμβολισμός ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να μνημονεύσει αυτό το ιστορικό γεγονός δεν έγινε απόλυτα κατανοητός. Αυτό γίνεται εμφανές από την πτώση του ποσοστού συγκινησιακής επίδρασης σε 70,6%.

Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν στην κατηγορία αυτή, συμπεραίνουμε πως οι μνημειακοί χώροι, που αναπτύσσονται σε ένα αστικό τοπίο υπό την μορφή δημόσιου χώρου, για να έχουν το μέγιστο δυνατό

αποτέλεσμα θα πρέπει να δημιουργούν συνδέσεις και αναφορές στον χώρο με παραπομπές στο γεγονός που είναι αφιερωμένα.

Έπειτα από την μελέτη των αποτελεσμάτων και την κατηγοριοποίηση αυτών, συμπεραίνεται πως οι μνημειακοί χώροι για να πετύχουν τον σκοπό τους στο μέγιστο, θα πρέπει να δημιουργούν συνδέσεις και αναφορές στον χώρο αλλά και στο γεγονός που είναι αφιερωμένα.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Σταύρος Σταυρίδης (2006), "Μνήμη και εμπειρία του χώρου", Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
- David Canter(1996), "Ψυχολογία και Αρχιτεκτονική", Εκδόσεις University Studio Press
- Αλαίν Ντε Μποσσόν (2006), Αθήνα, "Η αρχιτεκτονική της ευτυχίας", Εκδόσεις Πατάκη
- Maurice Halbwachs (2013), "Η συλλογική μνήμη", Εκδόσεις Παπαζήσης
- Bachelard Gaston (2014), "Η ποιητική του Χώρου", Εκδόσεις Χατζηνικολή

Ψηφιακά Βιβλία

- 10N Architecture(2019), "Mind and space in Flux"

Διαδύκτιο

- <https://positivepsychology.com/environmental-psychology/>
- <https://www.bbc.com/future/article/20170605-the-psychology-behind-your-citys-design>
- <https://www.archdaily.com/272338/national-september-11-memorial-museum-davis-brody-bond>
- <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind>
- <https://www.history.com/topics/cold-war/berlin-wall>
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF_%CE%86%CE%BD%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CE%A6%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%BA
- <https://www.annefrank.org/nl/anne-frank/wie-is-anne-frank/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Memorial_to_the_Murdered_Jews_of_Europe--
- <https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005>
- https://tourspoland.com/blog/auschwitz-greek/auschwitz-history-greek#Block4_Mousio_Auschwitz
- https://en.wikipedia.org/wiki/Shoes_on_the_Danube_Bank
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%BF_%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%86%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%82
- <https://www.archdaily.com/91273/ad-classics-jewish-museum-berlin-daniel-libeskind>

Ερευνητικές Εργασίες

- Αριάδνη Γναφάκη (2016), "Το ενδιάμεσο: Τόπος και Μνήμη", Πολυτεχνείο Κρήτης
- Θ. Πανόπουλος, Μ. Παπαγγελιοπούλου, Ζ. Τζουνίδου (2017), "Η μνήμη στο χώρο πέρα από το μνημείο", ΕΜΠ
- Κλέλια Σίσκα (2015), "Μνημεία της Μετα-Νεωτερικότητας", Πανεπιστήμιο Πατρών
- Χρονοπούλου Ελένη (2014), "Αντίληψη και βιωματική εμπειρία. Από τη χωρικότητα του σώματος στη σωματικότητα της πόλης", Πολυτεχνείο Κρήτης

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1. Διάγραμμα του κύκλου αντίληψης, 10N rchitecture 2018

<https://ionarchitecture.blogspot.com/2019/02/mind-and-space-in-flux-designing.html>

Εικόνα2. Bachman Wilson House, Frank Lloyd Wright, Arkansas

<https://www.architecturaldigest.com/story/frank-lloyd-wright-bachman-wilson-house-arkansas>

Εικόνα3. Prinçiers House, Tadao Ando, SriLanka

<https://jpdesign.org/house-in-sri-lanka-designed-by-tadao-ando/>

Εικόνα4. Memory Wheel, Giordano Bruno Frances Çate

<http://grumpsgrumblogspot.com/2012/04/i-found-this-great-rendition-of-brunos.html>

Εικόνα 5. Aldo Rossi's Collective memory

<https://medium.com/@heryantosalim/theory-101-aldo-rossis-collective-memory-1caa3e006069>

Εικόνα 6. National Holocaust Monument, παράδειγμα μνημείου-δημοσίου χώρου

<https://www.archdaily.com/881316/national-holocaust-monument-studio-libeskind>

Εικόνα 7. Το τείχος του Βερολίνου.

<https://atexnos.gr/%CE%B7-%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CE%B8%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85/>

Εικόνα 8. Η Αψίδα του Θριάμβου, Παρίσι.

<https://toptraveller.gr/poi/arch-of-triumph-paris/>

Εικόνα 9. Διάγραμμα μηχανισμού αξιολόγησης μνημείων.

Εικόνα 10. Κολάζ σημαντικών σημείων του Εβραϊκού μουσείου.

Εικόνα 11. Αναρτημένες φωτογραφιών σχετικές με τον χώρο του μουσείου.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 12. Τα παπούτσια στον περίπατο του Δούναβη.

<http://www.iart.gr/ta-papoutsia-tou-dounavi/>

Εικόνα 13. Τα παπούτσια στον περίπατο του Δούναβη.

<https://itravelling.gr/ta-papoutsia-tou-dunavi-to-sugkinitiko-mnimeio-sti-budapesti/>

Εικόνα 14. Μνημείο για τα θύματα του Ολοκαυτώματος, Βερολίνο

<https://www.pikist.com/free-photo-vbesv/el>

Εικόνα 15. Μακέτα κεντρικής ιδέας μνημείου.

<https://eisenmanarchitects.com/Berlin-Memorial-to-the-Murdered-Jews-of-Europe-2005>

Εικόνα 16. Αναρτημένες φωτογραφίες εοισκεπτών με περιεχόμενο selfie.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 17. Το μνημείο σε σχέση με την πόλη.

<https://www.concretedecor.net/departments/precast-concrete/sept-11-memorial-honors-loss-with-reflecting-absence-design/>

Εικόνα 18. Bird eye view του μνημείου

<https://untappedcities.com/2021/09/08/remnants-original-world-trade-center-on-site/10/>

Εικόνα 19. Πισίνες. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών σχετικές με τον χώρο του μουσείου.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 20. Χάλκινα πάνελ με ονόματα. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών σχετικές με τον χώρο του μουσείου.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 21. Γενικός χώρος μνημείου. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών σχετικές με τον χώρο του μουσείου.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 22. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών – selfie.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 23. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών με περιεχόμενο τον ίδιο τον χώρο.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 24. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών – selfie.

Πηγή: Instagram

Εικόνα 25. Στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς

<https://www.sansimera.gr/articles/1401>

Εικόνα 26. Αφιξη κρατουμένων στο Άουσβιτς

<http://wikimapia.org/35174/el/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%86%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%82>

Εικόνα 27. Παπούτσια κρατουμένων

<https://istoriatexnespolitismos.wordpress.com/2015/10/30/%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B4%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%B5%CE%B4/>

Εικόνα 27. Παπούτσια κρατουμένων

<https://istoriatexnespolitismos.wordpress.com/2015/10/30/%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B4%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%B5%CE%B4/>

Εικόνα 28. Πύλη Αουσβιτς – περιεχόμενο φωτογραφίας: selfie

Πηγή: Instagram

Εικόνα 29. Πύλη Αουσβιτς - περιεχόμενο φωτογραφίας: χώρος

Πηγή: Instagram

Εικόνα 30: Σιδηροδρομική γραμμή Αουσβιτς - περιεχόμενο φωτογραφίας: χώρος

Πηγή: Instagram

Εικόνα 31. Φωτογραφία της Άννας Φρανκ

<https://www.infokids.gr/poios-prodose-tin-anna-frank-i-apokaly/>

Εικόνα 32. Περιστευόμενη βιβλιοθήκη στο εσωτερικό της κατοικίας

<https://www.travelpass.gr/2016/11/to-spiti-tis-annas-frank-sto-amsterntam/>

Εικόνα 33. Πρόσωση οικίας

<https://travelsif3.webnode.gr/1/to-spiti-tis-annas-frank/>

Εικόνα 34. Εσωτερικό οικίας της Άννας Φρανκ.

<https://www.klik.gr/gr/el/24-hours/anna-frank-mathimata-zois-apo-to-pio-gnosto-thuma-tou-olokau/>

Εικόνα 35. Αναρτημένες φωτογραφίες επισκεπτών από τον τόπο μνήμης

Πηγή: Instagram

Εικόνα 36. Ιστορικές φωτογραφίες από σημεία του τείχους

<https://sites.google.com/site/visitmyberlin/istoria/teichos-tou-berolinou>

<https://popaganda.gr/newstrack/stis-9-noemvriou-1989-tichos-tou-verolinou-pefti-meta-apo-28-chronia/>

Εικόνα 37. Σημεία του East side Gallery

<https://theglobalgrid.org/east-side-gallery-symbol-unity-city-separated/>